

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Київський національний торговельно-економічний університет**

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку

Студентки 2 курсу бмгрупи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Занько Ольги
Юріївни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Недеря
Людмила
Володимирівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга
Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ З ПОЗИЦІЙ ДОХІДНОСТІ ТА РИЗИКІВ.....	6
1.1. Характеристика кредитного портфеля банку.....	6
1.2. Фактори впливу на ризики та дохідність кредитного портфеля банку.....	12
1.3. Методи управління ризиками та дохідністю кредитного портфеля банку.....	20
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ.....	33
2.1. Діагностика кредитної діяльності банків України.....	33
2.2. Аналіз дохідності кредитного портфеля банку.....	41
2.3. Аналіз ризику кредитного портфеля банку.....	45
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ З ПОЗИЦІЙ ДОХІДНОСТІ ТА РИЗИКІВ.....	52
3.1. Імплементация західного досвіду управління кредитним портфелем банку з позицій ризику та дохідності.....	52
3.2. Удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля банку.....	58
3.3. Розробка заходів щодо підвищення дохідності кредитного портфеля банку.....	66
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

В умовах стрімкого розвитку таких всесвітніх глобальних процесів як інтеграція та глобалізація, усі сегменти як національних господарств країн світу, так і міжнародної економіки загалом, зазнають активної трансформації та удосконалення. Найшвидшими темпами розвивається фінансова сфера, що пов'язано з появою абсолютно нових засобів та інструментів грошово-кредитних і валютних відносин. Враховуючи такі швидкі темпи розвитку фінансового сегменту, саме банки та банківські установи починають відігравати одну з провідних ролей у світовій економіці.

Актуальність дослідження. Основною функцією банків та банківських установ є кредитування їх клієнтів. Економічний стан країни та її окремих регіонів багато в чому залежить від ступеня ефективності реалізації банками своїх кредитних функцій. Таким чином, можна стверджувати, що кінцева мета кредитної політики будь-якого банку – процес формування і реалізація оптимального кредитного портфеля.

Економічно ефективний банківський кредитний портфель – це одна з найбільш важливих складових діяльності будь-якого банку та основний інструмент управління кредитною діяльністю. Від якості кредитного портфеля залежить стан усього банківського процесу кредитування загалом. Саме тому актуальність вивчення управління дохідністю та ризиками банківського кредитного портфеля все зростає, адже на сьогодні саме якісний кредитний портфель дозволяє банку отримувати високий рівень прибутку при мінімально допустимих ризиках. На сучасному етапі розвитку економіки удосконалення механізму управління дохідністю та ризиками банківського кредитного портфеля є основною ціллю кожного конкурентоспроможного банку.

В економічній літературі не часто зустрічається комплексний розгляд питання управління дохідністю та ризиками банківського кредитного портфеля. Вчені економісти за часту більше уваги приділяють дослідженню теми ризиків кредитних портфелів та способів їх мінімізації, адже опосередковано це й веде до

збільшення дохідності. Свій внесок у дослідження висвітленого у даній роботі питання внесли такі видатні вітчизняні та зарубіжні вчені як: К. Андреева, С. Аржевітін, Ю. Бугель, П. Гармідаров, А. Герасимович, І. Глущенко, М. Житар, О. Литовченко, О. Логойда, К. Раєвський, О. Романівна, Н. Стасюк, Д. Чичуленков та інші.

Високо оцінюючи внесок вищезазначених вчених у розвиток досліджуваної теми, необхідно все ж зазначити, що процеси банківського кредитування з кожним роком усе більше удосконалюються та розвиваються, тому комплексне та ретельне вивчення особливостей управління дохідністю та ризиками банківських кредитних портфелів не втрачає своєї актуальності, а лише підвищує цінність наукових робіт на цю тему. У майбутньому банківські кредитні процеси мають усі можливості та великий потенціал трансформуватись у складні комплексні інструменти ведення кредитної політики без яких не обійдеться жоден банк чи банківська установа. Таким чином, вивчення питання управління дохідністю та ризиками банківських кредитних портфелів потребує подальшого багатостороннього вивчення.

Метою дослідження є розкриття теоретичних основ та практичних аспектів особливостей управління дохідністю та ризиками банківських кредитних портфелів України та у світовому розрізі.

Для досягнення окресленої мети були визначені такі **завдання**:

- дослідити дефініцію поняття кредитного портфеля банку та охарактеризувати його особливості;
- визначити та проаналізувати фактори впливу на ризики та дохідність банківського кредитного портфеля;
- виділити та дослідити методи управління ризиками та дохідністю кредитного портфеля банку;
- провести діагностику кредитної діяльності банків України, визначити найбільш впливові та ефективні національні банківські установи;
- провести аналіз дохідності кредитного портфеля на прикладі конкретного українського банку;

- проаналізувати кредитний портфель досліджуваного банку з точки зору його ризикованості;
- дослідити західну практику управління кредитним портфелем банку з позицій ризику та дохідності;
- визначити шляхи удосконалення системи управління ризиками як кредитного портфеля конкретного банку, так і всіх кредитних портфелів загалом;
- розробити заходи щодо підвищення дохідності як кредитного портфеля досліджуваного банку, так і всіх кредитних портфелів загалом.

Об'єктом дослідження є механізм управління дохідністю та ризиками кредитного портфелю банку, а **предметом дослідження** – методи управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці, рекомендації Базельського комітету та нормативні документи НБУ з питань кредитних ризиків до дохідності банку. В основу дослідження покладено такі методи дослідження, як аналіз та опрацювання літературних джерел, праць видатних вітчизняних та зарубіжних науковців, періодичної та тематичної преси. Важливим є метод аналізу та синтезу опрацьованої інформації, розробка власних висновків та припущень, порівняльний, історико-хронологічний метод, статистичний, математичний та логічний методи.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювання кредитної діяльності банків; офіційні дані Національного банку України; аналітичні огляди рейтингових агентств Standard&Poor's, IBI-Rating, Кредит-Рейтинг; рекомендації Базельського комітету, фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в: деталізації визначення явища банківського кредитного портфеля, доповненні класифікації методів управління дохідністю та ризиками банківського кредитного портфелю на

сучасному етапі, висвітленні процесу управління банківським кредитним портфелем не лише з точки зору його ризикованості, а й з боку дохідності.

Практичне значення одержаних результатів. У науковій роботі представлені пропозиції та практичні шляхи щодо удосконалення процесу управління дохідністю та ризиками кредитного портфелю відділення Ощадбанку у смт. Рокитне. Практичні рекомендації стосовно форматів представлення кількісної та якісної інформації про кредитну діяльність можуть бути корисними для банків при формуванні ними власних сайтів.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: «Управління дохідністю та ризиками кредитного портфелю банку» зб. наук. ст. студ. заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2018.-398 с.(с.146-150).

Обсяг та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 82 сторінок, ілюстровані 31 таблицями, 12 рисунками та 2 додатками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ З ПОЗИЦІЙ ДОХІДНОСТІ ТА РИЗИКІВ

1.1 Характеристика кредитного портфеля банку

Фінансова сфера на сучасному етапі розвитку світової економіки у процесі міжнародних відносин відіграє одну з найважливіших ролей. Фінансові потоки та операції з валютою набирають усе більших обсягів та усе швидших темпів. На сьогоднішній день без тісного залучення і активної діяльності у фінансовій сфері не вдасться забезпечити в повній мірі суспільний чи індивідуальний процес інвестування, організацію основних виробничих фондів, правильно застосовувати регулювання територіальної і галузевої структур економіки, а також використовувати новітні досягнення науки і техніки.

Беручи до уваги активний розвиток та глобальне поширення фінансового сегменту економіки, банки та банківські інституції набувають усе більш вагомого значення. При цьому, варто зазначити, що основною економічною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Економічний стан країни та її окремих регіонів багато в чому залежить від ступеня ефективності реалізації банками своїх кредитних функцій.

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття кредитної політики, можна дійти висновку, що найчастіше його детермінують як сукупність напрямів, заходів та інструментів діяльності банку, чи будь-якої банківської установи у сфері інвестиційно-кредитних процедур і операцій, спрямованих на зниження фінансових ризиків. Банківська кредитна політика уособлює мету і цілі банку щодо управління й організації процесу кредитування. Основним завданням банківської кредитної політики є сприяння надійності, дохідності та захищеності кредитних операцій.

На рисунку 1.1 представлені основні об'єкти спрямування банківської кредитної політики, тобто ті основні напрями кредитної діяльності банку, які саму розкриває банківська кредитна політика.

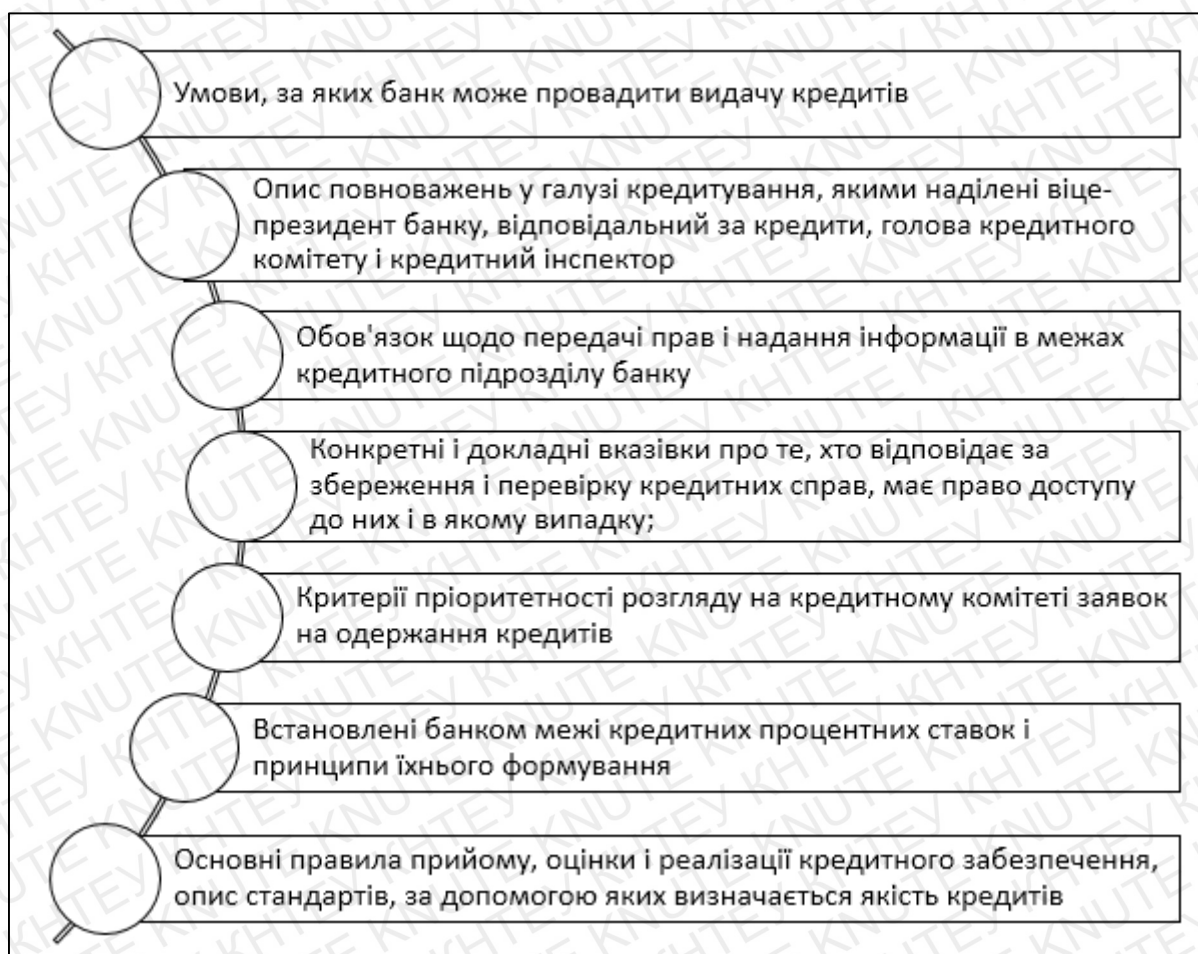

Рис. 1.1. Основні напрями діяльності банку, які визначає його кредитна політика [3]

Виходячи з цього, можна стверджувати, що кінцева мета кредитної політики будь-якого банку – процес формування і реалізація оптимального кредитного портфеля.

Аналізуючи поняття кредитного портфеля банку, можна дійти висновку, що він є досить широким і фундаментальним поняттям. Банківський кредитний портфель об'єднує та систематизує у собі основну мету механізму кредитування і являє собою узагальнення результатів процесу надання кредитів.

Виходячи з даних тверджень, ми вважаємо за потрібне проаналізувати трактування поняття «кредитний портфель банку» відповідно до його визначень вітчизняними та іноземними вченими (додаток А).

Таким чином, варто зазначити, що процес формування банківських кредитних портфельів відбувається шляхом видання банком позик. Отже, кредитний портфель банків складають усі гроші, видані банком під відсотки фізичним або юридичним особам.

З огляду на наведені трактування вчених-економістів поняття «кредитного портфелю банку», також можна виділити декілька підходів до визначення даного поняття, а саме:

- Перший підхід: характеризує роль і значення проведених макрорівневих операцій із надання кредитів.
- Другий підхід: розглядає кредитний портфель як складний управлінський процес, що відображає вибір напрямів вкладень.
- Третій підхід: характеризує кредитний портфель як комплекс виданих позик та враховує лише проведені кредитні операції.

Сучасні сутність та значення кредитного портфелю банку більш детально можна охарактеризувати відносно його функцій. Основні функції банківського кредитного портфелю та їх трактування наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні функції банківського кредитного портфелю та їх характеристика

Функції	Характеристика
Функція систематизації кредитних зобов'язань	Кредитний портфель являє собою об'єднання усіх банківських вимог за наданими кредитами.
Функція розподілу та перерозподілу	За рахунок кредитного портфелю в процесі реалізації кредитних операцій банківською установою здійснюється також перерозподіл та розподіл позичкового капіталу за суб'єктами кредитування.
Функція заміщення грошей кредитними операціями	В рамках ефективного функціонування кредитного портфелю з боку банківської установи відбувається утворення додаткового платоспроможного попиту, що перешкоджає розвитку кризових явищ, які можуть виникати внаслідок інфляції та перевиробництва.
Функція мінімізації кредитного ризику	Шляхом проведення постійного моніторингу виданих кредитів відбувається забезпечення повернення зобов'язань.
Функція розширення та диверсифікації дохідної бази банку	В процесі реалізації кредитних операцій різного виду відбувається забезпечення високих темпів зростання капіталу і доходів банку.

Джерело: складено автором за [3].

Виходячи із функцій, які виконує банківський кредитний портфель, також можна виокремити основні цілі його формування, а саме:

- мінімізувати ризики кредитування;
- отримати високий рівень доходу за поточний період;
- у довгостроковій перспективі підвищити темпи зростання очікуваного доходу;
- підтримувати необхідний рівень ліквідності кредитування.

Важливо зазначити, що банківський кредитний портфель є схожим поняттям до загального портфелю банку. Він так само як і банківський портфель характеризується ліквідністю, ризиками та дохідністю. Обидва поняття мають схожі властивості та часто використовуються як синонімічні явища. У таблиці 1.2 наведена порівняльна характеристика кредитного та банківського портфелів за ознаками, які унеможливають ототожнення даних понять.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика кредитного та банківського портфелів

Характеристики	Кредитний портфель	Банківський портфель
Сутність	Частина загального портфелю банку, яка являє собою сукупність усіх позик наданих банком, які спрямовані на отримання доходу.	Загальний портфель банку, який складається з об'єктів, щодо яких банк має чіткі наміри утримувати їх у своїй власності з метою отримання економічної вигоди.
Складові	Кредитні зобов'язання, позики та заборгованості, у тому числі і прострочені, пролонговані та сумнівні до повернення	Банківські активи
Дохідність	Характеризується доходом, отриманим на одиницю активів, вкладених в кредити, за певний період часу.	Характеризується доходом, отриманим на одиницю активів за певний період часу.
Ризик	Ризик являє собою імовірність виникнення небажаних подій, що можуть мати місце в результаті прийняття рішення з управління кредитним портфелем в умовах невизначеності.	Ризик являє собою імовірність виникнення небажаних подій, що можуть виникнути в результаті прийняття рішення з управління банківським портфелем в умовах невизначеності
Ліквідність	Ліквідність являє собою вчасне повернення кредитних коштів до банку.	Ліквідність являє собою вчасне перетворення активів у грошові кошти або наявні можливості та здатності банку виконувати зобов'язання перед кредиторами.

Джерело: складено автором за [3;7].

З огляду на дані наведені у таблиці 1.3 можна зробити висновок, що банківський портфель є ширшим поняттям, ніж кредитний портфель. У свою чергу банківський кредитний портфель є більш спеціалізованим поняттям, суть якого полягає в управлінні банківськими кредитами.

Відповідно до мети банківського кредитування розрізняють декілька видів кредитних портфелів, а саме: портфель доходу, портфель ризику та збалансований портфель. Кожен із даних видів характеризується певним рівнем співвідношення ризику та дохідності. На рисунку 1.2 представлені основні характеристики та ознаки, які вирізняють кожен із видів банківського кредитного портфелю та визначають їхню основну спрямованість.

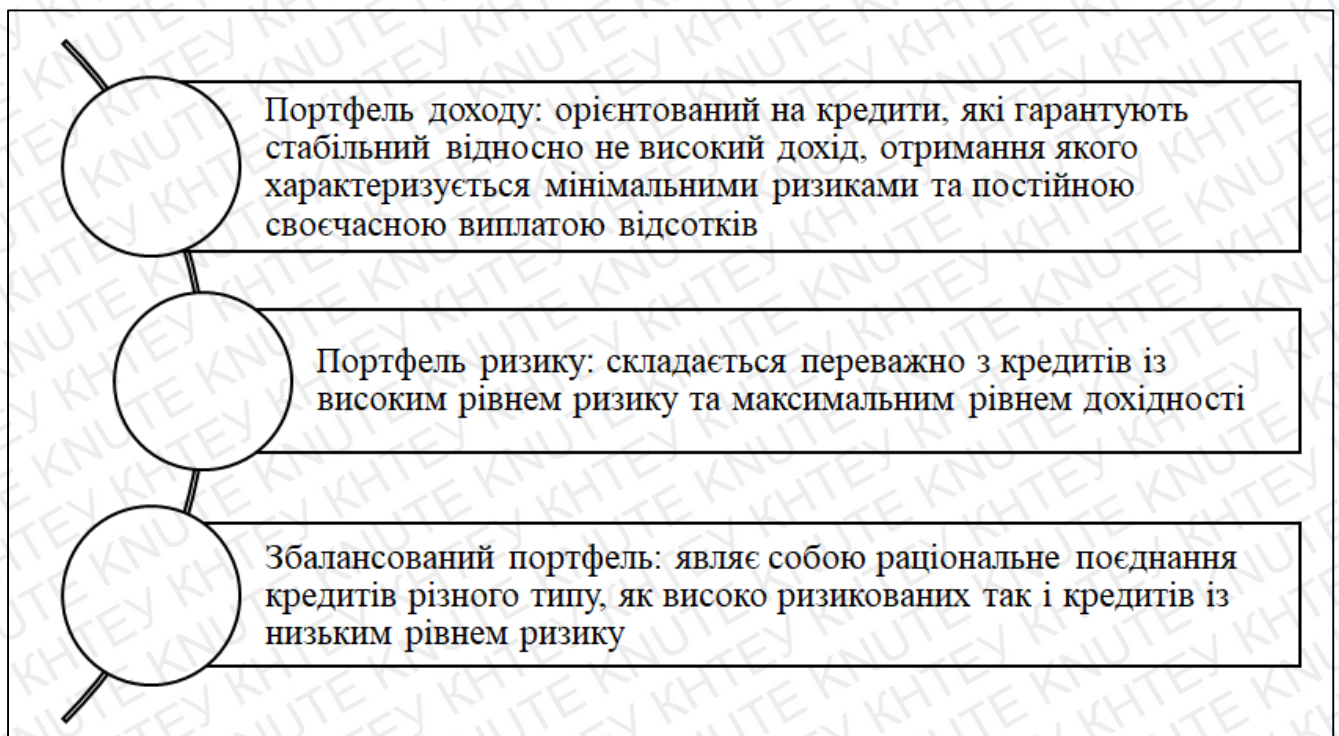

Рис. 1.2. Характеристика видів кредитних портфелів банку за ступенем співвідношення ризику та дохідності [3]

Найбільш оптимальним є використання збалансованого кредитного портфелю. Дане твердження пояснюється тим, що такий вид банківського кредитного портфелю забезпечує банку досить високий рівень дохідності за помірного рівня ризиків.

Під час класифікації кредитних портфелів банку, також виділяють валовий кредитний портфель, який характеризується сукупністю усіх кредитів, які видав

банк позичальникам за певний період, та «чистий» портфель. Обсяг «чистого» портфелю визначається різницею між сумою на покриття ризиків банку і валовим кредитним портфелем [8].

Беручи до уваги різноманітні варіанти класифікації видів кредитних портфелів, у табл. 1.3 наведені основні типологічні ознаки, які найбільш чітко та всебічно характеризують сутність кредитного портфеля банку, а саме: суб'єкт та об'єкт кредитування, терміни кредитування, розміри й способи погашення кредиту, а також їхня сфера застосування.

Таблиця 1.3

Класифікація банківського кредитного портфелю за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Вид кредитного портфелю
Суб'єкт кредитування	Кредитний портфель юридичних осіб; Кредитний портфель фізичних осіб
Об'єкт кредитування	Портфель вексельних кредитів; Портфель інвестиційних кредитів; Портфель іпотечних кредитів
Термін кредитування	Короткостроковий кредитний портфель; Середньостроковий кредитний портфель; Довгостроковий кредитний портфель
Розмір кредиту	Портфель малих кредитів; Портфель середніх кредитів; Портфель великих кредитів
Спосіб погашення	Портфель кредитів, що погашаються одноразовим внеском; Портфель кредитів, що погашаються в розстрочку
Сфера застосування кредиту	Кредитний портфель для застосування у сфері виробництва; Кредитний портфель для застосування у фінансовій сфері

Джерело: складено автором за [3].

Головна мета ефективного процесу організації банківського кредитного портфеля полягає у зменшенні кредитних ризиків або повного їх виключення. Структура організації управління портфелем кредитів характеризується розмежуванням повноважень різних керівників. Для визначення кредитної політики складаються способи її впровадження, в яких зазначаються види кредитів і умови їх видачі.

Банківськими співробітниками регулярно проводиться аналіз портфеля кредитів для підвищення його якості. Виявляються причини, за якими він може втрачати свою якість, і вдаються до дій по усуненню цих причин. Як правило, аналіз кредитного портфеля відбувається раз в квартал. Аналізують певні

критерії, такі як процентні ставки по кредитах, їх терміни, структура, наявність прострочень, заборгованості тощо.

Якість кредитного портфеля являє собою таку властивість, що буде здатна максимізувати ліквідність та прибутковість за допустимого рівня кредитного ризику. Оцінка якості кредитного портфелю проводиться за певними ознаками, серед яких виділяють:

- рівень ліквідності кредитного портфеля;
- рівень кредитного ризику;
- рівень прибутковості кредитного портфеля банку.

Отже, з огляду на представлену інформацію, можна зробити висновок, що банківська кредитна політика являє собою сукупність напрямів, заходів та інструментів діяльності банку, чи будь-якої банківської установи у сфері інвестиційно-кредитних процедур і операцій, спрямованих на зниження фінансових ризиків. Виходячи з цього можна стверджувати, що кредитна політика банку відображає його цілі і стратегію у сфері кредитування. Саме вона впроваджує і забезпечує функціонування механізму роботи усіх стадій кредитного процесу: починаючи від прийому заявки на рахунок видачі позики до погашення зобов'язань і закриття кредитної справи. В основі її розробки повинен лежати оптимальний кредитний портфель, який забезпечить ефективне управління кредитами банку, а також економічно доцільне співвідношення рівнів їх дохідності та ризику. Поняття кредитного портфеля банку є досить широким і фундаментальним.

1.2 Фактори впливу на ризики та дохідність кредитного портфеля банку

Аналіз факторів, що впливають на формування кредитних портфелів банків, в останні десятиліття викликає великий інтерес у як вітчизняних, також і зарубіжних дослідників даної сфери.

Сучасні банківські установи проявляють глибоку зацікавленість у якісній оцінці ступенів дохідності кредитів та кредитних ризиків. Особлива увага звертається і на мінімізацію впливу ризиків кредитування стосовно фінансово-господарської діяльності банку через застосування відповідної сукупності інструментів та заходів. Проте, варто зазначити, що поточний аналіз кредитного ризику та кредитної дохідності є можливою лише при застосуванні принципу детального оцінювання комплексу факторів, які підвищують або навпаки знижують ефективність кредитного портфеля.

Прийняття банками адекватних рішень щодо видачі позик та подальша мінімізація прямих фінансових збитків через невиконані зобов'язання стають можливими лише за якісного аналізу цілого ряду різноманітних факторів впливу на ризики та дохідність кредитного портфеля.

На рисунку 1.3 представлений ряд факторів, які найчастіше беруть участь у створенні кредитного портфеля банку.

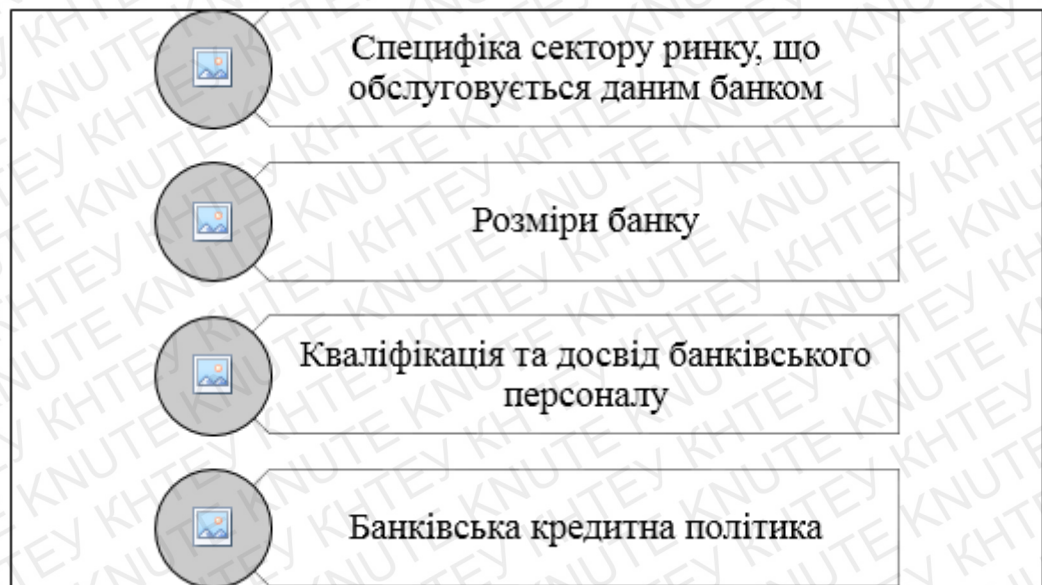

Рис. 1.3. Фактори, які найчастіше здійснюють вплив на загальне формування банківського кредитного портфеля [8]

Перш за все, необхідно визначити ряд чинників, які здійснюють вплив на загальне формування банківського кредитного портфеля. Фактори формування банківського кредитного портфеля – це ті умови та рушійні сили процесу кредитування, які найбільше позначаються на результативності даного процесу.

Серед факторів, які найчастіше здійснюють вплив на загальне формування банківського кредитного портфеля, виділяється специфіка сектору ринку, що обслуговується даним банком. Для усіх банків надзвичайно важливим аспектом кредитування є врахування потреб клієнтів їх ринкових сегментів у позичкових коштах. До прикладу, банк, який займається обслуговуванням приміських зон, де знаходиться велика кількість маленьких роздрібних магазинів та односімейних будинків, в основному буде зосереджувати свою кредитну діяльність на наданні позик на придбання побутової техніки, автомобілів, кредитів на покриття витрат, пов'язаних з веденням домашнього господарства, іпотечних позик під заставу житлових приміщень тощо. У свою чергу, банк, який знаходиться у великому місті, в оточенні торгових центрів, офісів та промислових підприємств, зосереджуватиме свою кредитну діяльність на комерційних організаціях, спеціалізуючись на виплаті зарплат, поповненні товарно-матеріальних запасів, придбанні обладнання тощо [8].

Наступним важливим чинником формування банківського кредитного портфеля виступають розміри банку. Гранична сума позики, яка буде надана одному конкретному позичальнику, визначається розмірами банку, а саме розмірами його капіталу. Більшість дрібних банків у своїй кредитній діяльності орієнтуються на обслуговуванні роздрібних позик, уособлених у формі невеликих споживчих позик, кредитів підприємцям і власникам дрібних організацій. Більші банки в основному займаються оптовими позиками, направляючи основну частину власних кредитних ресурсів на обслуговування середніх та великих підприємств.

Не останнім чинником, який впливає на формування банківського кредитного портфеля є кваліфікація та досвід банківського персоналу у сфері різноманітних видів й інструментів кредитування. Це є надзвичайно важливим фактором формування банківського кредитного портфелю. Операції з використанням інструментів кредитного портфелю банку тісно пов'язані з людським фактором, адже саме кваліфіковані професіонали відповідають за вдале укладання угод. Таким чином, рівень кваліфікації та досвід банківського

персоналу напряму впливають на формування ефективного та надійного банківського кредитного портфелю.

Останнім згаданим фактором формування банківського кредитного портфелю є банківська кредитна політика. Офіційна кредитна політика мусить слугувати орієнтиром для фактичного вмісту банківського кредитного портфеля та допомагати запобіганню виданню банком певних ненадійних видів кредитів. В іншому разі ефективна реалізація та функціонування кредитної політики не буде забезпечене і управлінню банку доведеться її або переглядати, або вживати заходів щодо її реалізації.

Також варто зазначити, що ризики і дохідність кредитного портфеля обумовлюється факторами, які залежать як від сторони клієнта – реципієнта, так і на стороні банку – кредитора. На рисунку 1.4 представлені фактори, які визначають ризики та дохідність кредитного портфеля банку, залежно від сторони кредитування.

Фактори, що залежать від кредитора	Фактори, що залежать від реципієнта
• організація кредитного процесу; • наявність інструктивних і методологічних документів; • розробка чіткої процедури розгляду, прийняття та повернення позики; • визначення вимог до кредитної документації; • наявність системи контролю за реальністю джерел погашення; • рівень і якість інформації про клієнта; • кваліфікація і досвід кредитних працівників.	• фінансовий стан клієнта; • перспективи розвитку об'єкта, що кредитується; • сума і термін позики; • порядок видачі та погашення позички; • спосіб забезпечення повернення позики.

Рис. 1.4. Фактори, що визначають ризики та дохідність кредитного портфеля банку, залежно від сторони кредитування [11]

Основним критерієм даної класифікації факторів впливу на ризики і дохідність кредитного портфеля є зміст кредитної угоди. Разом з тим не можна не враховувати вплив факторів, що знаходяться також і поза її рамками, а саме:

З боку банку:

- величина зосередження банківської кредитної діяльності у різних сферах, реагування на зміни економічних та кон'юнктурних тенденцій;
- питома вага позичок та різних кредитних угод, які стосуються клієнтів з низьким рівнем кредитоспроможності;
- зосередження банківської діяльності у ризикованих, маловивчених, галузях;
- часте суттєве реформування банківської кредитної політики;
- питома цінність і значення залучення нових клієнтів;
- використання як застави неліквідних цінностей, які важко реалізуються на ринку або схильні до швидкого знецінення [11].

З боку позичальника:

- тип наданого кредиту;
- термін кредитування;
- види забезпечення;
- специфіка кредитора, вид банку;
- напрямок використання;
- сума і спосіб надання [11].

Базовими критеріями наведеної класифікації факторів є внутрішні показники банківської діяльності, що знаходяться у сфері прямого контролю банку, тобто чинники, які знаходяться у сфері контролю банку.

В рамках класифікації факторів, які здійснюють вплив на ризики та дохідність кредитного портфелю банку, доцільно також виділити критерії диференціації факторів, які впливають на виникнення ризиків відповідно до їх сфери виникнення та рівня впливу (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Характеристика факторів впливу на ризикованість кредитного портфеля банку

Види факторів	Приклади факторів
Зовнішні, макроекономічні фактори	Загальний стан економіки країни. Рівень інфляції, темпи зростання ВВП, дефіцит бюджету тощо. Активність грошово-кредитної політики центрального банку, його інструменти і методи. Регіональні особливості функціонування банку. Рівень конкуренції на кредитному ринку. Рівень цін на банківські продукти і послуги. Попит на кредит з боку клієнтів.
Внутрішні, мікроекономічні фактори	Кредитний потенціал банку. Ступінь ризикованості і прибутковості окремих видів позичок. Стабільність депозитної бази. Спектр виконуваних операцій і послуг. Забезпечення позичок. Професійна підготовка, кваліфікація та досвід персоналу банку. Структура клієнтської бази банку. Якість кредитного портфеля. Якість кредитної політики банку. Цінова політика банку. Обмеженість інформаційного потоку при кредитуванні.

Джерело: складено автором за [10].

Рівень банківського кредитного потенціалу займає вагоме місце серед мікроекономічних чинників. Даний показник знаходиться у залежності від основного обсягу наявних у банку фондів, структури і стабільності депозитів, рівня обов'язкових резервів банку, загальної суми та структури зобов'язань. Прямий вплив на виникнення ризику неповернення кредиту здійснює якість кредитного портфеля банку в цілому, якість та цінова політика банківської кредитної політики й ступінь ризику окремих видів позичок.

Відповідно до дослідження Вовк В., варто також виділити ще декілька внутрішніх факторів, які здійснюють вплив на кредитний портфель банку (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Внутрішні фактори впливу на дохідність та ризикованість кредитного портфеля банку [12]

У свою чергу, дохідність банківського кредитного портфеля визначається виходячи із ефективності усіх окремих кредитних інструментів в ньому. Одним із основних чинників ризику кредитування є якість конкретного кредиту і банківського кредитного портфеля в цілому. На дохідність кожної окремої позики впливає ряд факторів, а саме:

- Призначення позики (на збільшення капіталу, на тимчасове поповнення коштів, на формування оборотних активів, капітальне будівництво).
- Вид кредиту (споживчий, іпотечний, інвестиційний, платіжний, лізинговий).
- Розмір кредиту (великий, середній, дрібний).
- Термін кредиту (короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий).
- Порядок погашення (в міру надходження виручки, одноразовий).

- Галузева приналежність (агропромисловий комплекс, промисловість, комерція).
- Форма власності (приватна, акціонерна, муніципальна).
- Розмір позичальника (за величиною статутного капіталу, за величиною власних коштів).
- Кредитоспроможність (відповідно до рейтингової оцінки).
- Ступінь взаємовідносин банку з клієнтом (наявність розрахункового рахунку в банку, разові відносини).
- Ступінь інформованості банку про клієнта.
- Способи забезпечення (застанова, гарантії, поручительства) [11].

Зниження ймовірності виникнення ризику неповернення кредиту та пришвидшення можливості застосування ефективних заходів щодо мінімізації негативного впливу на кредитний процес банку в цілому може забезпечити своєчасний і детальний аналіз позик, що видаються в рамках кредитного портфеля банку. Також варто зазначити, що оцінка згаданих факторів ризику кожної окремої позики і їх всебічний аналіз та облік дозволяють банкам уникнути чергового негативного ефекту впливу даних факторів у майбутній кредитній діяльності.

Загалом, банки повинні надавати ті види позик, які є найбільш вигідні з погляду їх вартості, тобто найбільш ефективні. Проте необхідно враховувати, що зазвичай рівень прибутковості операції прямо пропорційний її ризикованості.

1. Таким чином, можна зробити висновок, що на ризики та дохідність кредитного портфеля банку здійснює вплив велика кількість факторів, які різняться як за сферою, так і за ступенем впливу. Серед факторів, які здійснюють вплив на загальне формування банківського кредитного портфеля, виділяють: специфіку сектору ринку, що обслуговується даним банком, розміри банку, кваліфікацію та досвід банківського персоналу та банківську кредитну політику. Також ризики і дохідність кредитного портфеля обумовлюється факторами, які залежать як від сторони клієнта (реципієнта), так і на стороні банку (кредитора).

Для ефективної реалізації власного кредитного портфелю банку необхідно ретельно дослідити ті чинники, які впливають на ризикованість і дохідність як даного кредитного портфеля, так і усієї кредитної політики загалом.

1.3. Методи управління ризиками та дохідністю кредитного портфеля банку

З метою здійснення незалежної експертизи і виявлення випадків похибки у прийнятих стандартах і цілях кредитної політики банку, усі банківські установи проводять детальний моніторинг якості й ефективності кредитного портфеля. З огляду на це, одним із основних завдань банківської діяльності є формування та ефективне управління кредитним портфелем.

Найважливішою складовою ефективної банківської кредитної політики є якісне функціонування кредитного портфеля. Кредитна політика банку об'єднує в собі керування кредитним портфелем як цілісним інструментом та регулювання його структури. Загальна кредитна політика передбачає розробку незалежної внутрішньої програми аналізу якості активів та кредитної ревізії, а також засобів управління ефективністю резервування.

Відповідно до кредитної політики, банком встановлюються певні параметри для кредитного портфеля, які визначають, наприклад:

- оптимальну ресурсну частку для використання у видачі позик;
- диференціацію кредитних типів, які можуть видаватися;
- ефективний розподіл кредитного портфеля на кредити різних типів;
- виділення цільових географічних регіонів кредитування;
- затвердження лімітів на придбання позики [13].

В межах банківської кредитної політики виділяють ряд показників за якими характеризують та проводять аналіз як оптимальності функціонування кредитного портфеля банку, так і загалом результативність кредитної діяльності. Для більш детальної характеристики згаданих показників ми виділили три їхні групи, а саме: показники оцінки якості кредитного портфеля з точки зору ризиків, показники

оцінки ступеня захищеності кредитного портфеля від можливих втрат та коефіцієнти аналізу кредитного портфеля та загальні показники ефективності, які характеризують усю кредитну діяльність банку загалом (табл. 1.5 – табл. 1.8).

Таблиця 1.5

Характеристика основних показників ефективності кредитної діяльності банку

Показник	Сутність	Алгоритми розрахунку
Коефіцієнт дохідності кредитних операцій	Універсальний показник, що характеризує ефективність вкладень у кредитні операції і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні, вкладеної саме в кредитні операції.	$K_{\text{дох}} = \frac{\text{Дохід від кредитних операцій}}{\text{Середня сума кредитних вкладень за період}}$
Питома вага доходів від надання кредитів в загальній сумі доходів	Характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів у загальних доходах банку від інших активних операцій.	$\chi_{\text{дохкр}} = \frac{\text{Доходи від кредитних операцій}}{\text{Доходи банку, всього}}$
Коефіцієнт рентабельності кредитних операцій	Характеризує ефективність обраної політики щодо регулювання співвідношення між ціною ресурсної бази та ціною розміщення ресурсів. Зростання даного коефіцієнта характеризує високу якість менеджменту в банку.	$P_1 = \frac{\text{Процентні доходи від кредитів} - \left(\text{Процентні витрати} + \frac{\text{Витрати кредитного відділу}}{\text{Витрати кредитного відділу}} \right)}{\text{Процентні витрати} + \text{Витрати кредитного відділу}}$ $P_2 = \frac{\text{Процентні доходи від кредитів}}{\text{Процентні витрати на залучення ресурсів}}$
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	Показує, скільки отримано прибутку від кредитних операцій на кожну гривню, вкладену в кредитні операції.	$\Pi = \frac{\text{Прибуток від кредитних операцій}}{\text{Середні кредитні вкладення}}$

Джерело: складено автором за [20-22].

Узагальнюючи показники подані у таблиці 1.6, можна зробити висновок, що вони демонструють прибутковість вкладень у кредитні операції та ефективність обраної політики.

У таблиці 1.6 представлена характеристика основних показників оцінки якості кредитного портфеля з погляду ризику.

Таблиця 1.6

Характеристика основних показників оцінки якості кредитного портфеля з погляду ризику

Показник	Сутність	Алгоритми розрахунку
Коефіцієнт покриття класифікованих позик	Характеризує якість кредитного портфеля з погляду ризику в сукупності з його захищеністю власним капіталом. Підвищення цього коефіцієнта в динаміці вважається негативним явищем та свідчить про підвищення ймовірності збитків у майбутньому.	$K_{п.кл.п} = \frac{П_{зв.кл}}{ВК}$, де $П_{зв.кл.}$ – зважені класифіковані позики, $ВК$ – власний капітал.
Питома вага зважених класифікованих позик	Розраховується як співвідношення зважених класифікованих позик ($П_{зв.кл}$) до загальної суми позик ($П$)	$Ч_{к.п} = \frac{П_{зв.кл.}}{П}$, де $П_{зв.кл.}$ – зважені класифіковані позики, $П$ – загальний обсяг позик.
Коефіцієнт несплачених позик	Показує ту частину позик у портфелі банку, виплати за якими були невчасно погашені, та ту, яка не була погашена в строк. Високий відсоток свідчить про погіршення кредитної діяльності банку.	$K_{неспл.} = \frac{П_{пр.}}{П}$, де $П_{пр.}$ – сума позик із простроченою виплатою відсотків та основної суми позик, $П$ – загальний обсяг позик.

Джерело: складено автором за [20-22].

Таким чином, до показників оцінки якості кредитного портфеля з погляду ризику належать: коефіцієнт покриття класифікованих позик, питома вага зважених класифікованих позик та коефіцієнт несплачених позик. Дані показники характеризують якість кредитного портфеля з погляду ризику та показують ту частину позик у портфелі банку, виплати за якими були невчасно погашені.

У таблиці 1.7 розглянуті основні показники оцінки рівня захищеності кредитного портфеля від можливих втрат. До таких показників відносять: коефіцієнт забезпеченості позики, коефіцієнт забезпеченості збиткових кредитів, коефіцієнт захищеності позики від втрат сумою резерву, коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву та коефіцієнт покриття позик власним капіталом. При обчисленні даних показників зазвичай використовують значення збиткових позик, резерви на покриття збитків та чисті списання.

Таблиця 1.7

**Характеристика основних показників оцінки рівня захищеності
кредитного портфеля від можливих втрат**

Показник	Сутність	Алгоритми розрахунку
Коефіцієнт забезпеченості позики	Характеризує ступінь захищеності банку від втрат за позиками за рахунок зовнішніх факторів, таких як гарантії, застава майна, страхування, поручительство.	$K_{з.п} = \frac{З_п}{П}$, де $З_п$ – загальна сума забезпечення кредитів (застава, гарантії, страхування тощо), $П$ – загальна сума кредитів.
Коефіцієнт забезпеченості збиткових кредитів	Свідчить про ступінь захищеності банку від збитків за позиками з урахуванням тенденції збитковості кредитного портфеля, яка склалася.	$K_{з.з.к} = \frac{З_к}{С_п}$, де $З_к$ – кредитне забезпечення за збитковими позиками, $С_п$ – чисті списання за аналізований період.
Коефіцієнт захищеності позики від втрат сумою резерву	Розраховується як відношення резервів на покриття збитків за позиками до загальної суми позик.	$K_{з.п.} = \frac{Р_{зб}}{П}$, де $Р_{зб}$ – резерви на покриття збитків, $П$ – загальна сума позик.
Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	Розраховується як відношення резерву на покриття збитків за позиками до збиткових позик.	$K_{п.зб.} = \frac{Р_{зб}}{П_{зб}}$, де $Р_{зб}$ – резерви на покриття збитків, $П_{зб}$ – збиткові позики.
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	Указує на те, яка частина кредитного портфеля фінансується за рахунок власного капіталу. Зростання даного коефіцієнта свідчить про те, що посилюється захищеність кредитів власним капіталом.	$K_{зк} = \frac{ВК}{П}$, де $ВК$ – відношення капіталу банку; $П$ – загальна сума позик.

Джерело: складено автором за [20-22].

Даний вид показників характеризує ступінь захищеності банку від втрат, оцінює ефективність використання банківських резервів та указує на те, яка частина кредитного портфеля фінансується за рахунок власного капіталу.

У таблиці 1.8 представлені основні коефіцієнти аналізу банківського кредитного портфеля, а саме: коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку, коефіцієнт темпів зростання кредитних вкладень, коефіцієнт надання кредитів, коефіцієнт погашення кредитів та коефіцієнт оборотності кредитів.

Таблиця 1.8

Характеристика основних коефіцієнтів аналізу кредитного портфелю

Показник	Сутність	Алгоритми розрахунку
Коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку	Показує частку кредитних операцій у загальних активах банку і характеризує кредитну активність банку.	$\chi_{к.о} = \frac{\text{Середні кредитні вкладення}}{\text{Середні активи}}$
Коефіцієнт темпів зростання кредитних вкладень	Темп зростання визначається як співвідношення суми кредитних вкладень на кінець звітнього періоду та суми на початок періоду.	$I_{\text{зрост}} = \frac{\text{Кредитні вкладення на кінець періоду}}{\text{Кредитні вкладення на початок періоду}}$
Коефіцієнт надання кредитів	Визначає скільки кредитів залишилося непогашеними з виданих у минулому звітньому періоді.	$\% \text{ надання кредитів} = \frac{\text{Кредити, надані протягом звіт. період.}}{\text{Залишок заборгов. на кінець звіт. період.}} * 100\%$
Коефіцієнт погашення кредитів	Визначається як співвідношення суми погашених у звітньому періоді позик до загальної суми залишку позикової заборгованості на початок періоду та суми щойно виданих кредитів.	$K_{\text{пог}} = \frac{\text{Позики, погашені протягом звітнього періоду}}{\text{Залишок кредитної заборгованості на початок періоду} + \frac{\text{Кредити, видані у звітньому періоді}}{\text{Кредити, видані у звітньому періоді}}}$
Коефіцієнт оборотності кредитів	Характеризує скільки оборотів здійснюють кредити за аналізований період.	$N = \frac{\text{Оборот з повернення позики}}{\text{Середній залишок позикової заборгованості}}$

Джерело: складено автором за [20-22].

Дослідивши основні показники аналізу кредитного портфелю банку, можна дійти висновку, що ефективність управління кредитним портфелем обчислюється за співвідношенням таких параметрів як рівень дохідності кредитного портфеля та величина кредитного ризику за даною формулою [23]:

$$\text{ЕУКП} = \frac{\text{ДКП} - r_0}{\text{РКП}}, \quad (1)$$

, де ЕУКП – коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем; ДКП – дохідність кредитного портфеля; r_0 – безризикова ставка (облікова ставка НБУ); РКП – ризик кредитного портфеля.

Дохідність кредитних операцій характеризується як абсолютними, так і відносними показниками, а узагальнюючим індикатором є рівень дохідності кредитного портфеля, розрахований як відношення суми процентних доходів до обсягу наданих кредитів.

Варто зазначити, що мета функціонування кредитного портфелю банку уніфікується максимізацією прибутку при одночасній мінімізації потенційних ризиках. Ефективним є таке співвідношення ступенів прибутковості і ризикованості, за якого спостерігається фактичне досягнення максимуму дохідності та мінімуму ризиків.

За оптимального поєднання дохідності та ризику одночасно мусять виконуватися такі дві умови:

- 1) жодна інша комбінація прибутковості і ризику не може забезпечити більшої прибутковості при даному або меншому рівні ризику;
- 2) жодна інша комбінація прибутковості і ризику не може забезпечити менший ризик при даному або більшому рівні прибутковості [14].

Однак, крім визнання допустимого ризику і процесів його зниження, банку необхідно проводити власне функціонування орієнтуючись на забезпечення такого рівня доходу, який перевищуватиме певний мінімум. Для такого урівноваження співвідношення дохідність-ризик застосовують методи управління ризиками кредитного портфеля банку.

Таблиця 1.9

Характеристика основних методів управління кредитним ризиком

Методи управління	Конкретні дії
Диференціація позичальників	Оцінка кредитоспроможності позичальника; визначення умов позики, виходячи з проведеного аналізу
Диверсифікація кредитних вкладень	Застосування різних об'єктів кредитування, створення філій для боротьби з територіальними і галузевими ризиками
Лімітування ризиків	Застосування лімітів обсягу великих вкладень, що припадають на одиницю власних коштів банку, впровадження лімітування обсягів кредитування одним позичальником та для великих позичальників.
Хеджування ризиків	Проведення операцій з кредитними деривативами.
Розподіл ризиків	Співпраця з іншими банками з кредитування спільних проектів.
Створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями	Здійснення акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів

Джерело: складено автором за [14].

Основними методами управління кредитним ризиком є: диференціація клієнтів, диверсифікація кредитних надходжень, встановлення лімітів ризиків, їх хеджування та розподіл (табл. 1.6) [14].

Диференціація клієнтів – один із принципів кредитування, який, поряд з платністю, терміновістю повернення і забезпеченістю становить основу кредитної системи. Диференціація свідчить, що не всі заявки на надання позики будуть позитивно оцінені банком.

Сутність методу диверсифікації кредитного портфеля зводиться до розподілу позичкових коштів серед широкої групи клієнтів-позичальників, які різняться як за статусом, формою власності, обсягом валового доходу, так і за сферою економіки в якій вони функціонують, географічному регіоні. Виділяють три різновиди диверсифікації кредитного портфеля: галузеву, географічну та портфельну [18] (рис. 1.6).

Галузева диференціація	• Передбачає розміщення кредитних ресурсів серед клієнтів, які здійснюють діяльність у різних галузях економіки. Вибір пріоритетних галузей для кредитування ґрунтується на результатах статистичних досліджень. Найкращий результат досягається у випадку кредитування позичальників, які здійснюють свою діяльність у галузях із протилежними фазами коливачів ділового циклу.
Географічна диференціація	• Полягає в розміщенні кредитних ресурсів між позичальниками, які здійснюють свою діяльність у різних регіонах, географічних територіях, країнах із різними економічними умовами. Використовувати географічну диверсифікацію для зниження кредитного ризику мають змогу лише великі банки, з розгалуженою мережею філій. У цьому випадку підвищення ризиків в одних регіонах компенсується їх зниженням в інших.
Портфельна диференціація	• Передбачає розміщення кредитних ресурсів між різними категоріями позичальників, які класифікуються за статусом, за розміром капіталу, обсягами валового доходу тощо. В цьому випадку для зниження кредитного ризику банк надає кредити фізичним особам, підприємствам малого та середнього бізнесу, великим компаніям, урядовим і громадським організаціям тощо, діяльність яких супроводжується різним рівнем ризику.

Рис. 1.6. Порівняльна характеристика різних видів методу диверсифікації позичальників у кредитному портфелі [18]

Диверсифікацією клієнтів варто користуватися виходячи з результатів статистичних оцінок і прогнозування. При застосуванні даного методу слід також

враховувати банківські можливості та наявний рівень менеджменту. Надмірна диверсифікація позичальників зачасту веде до зростання та посилення стійкості кредитних ризиків.

Метод диверсифікації кредитних надходжень в основному використовують по відношенню до усього кредитного портфелю, спираючись на дані та результати, отримані в ході моніторингу й оцінки кожного окремого кредитного договору. Даний метод підвищення якості банківського кредитного портфеля сприяє зниженню ризиків неплатоспроможності окремих клієнтів чи групи клієнтів, а також пов'язаних з важким економічним становищем в окремих галузях або регіонах. Сукупний ризик кредитного портфеля може бути знижений за допомогою компенсації одних ризиків іншими – різними за розміром і характером [14].

Дослідивши напрацювання Грюнінга Х., на рисунку 1.7 ми виділили основні способи диверсифікації кредитного портфеля

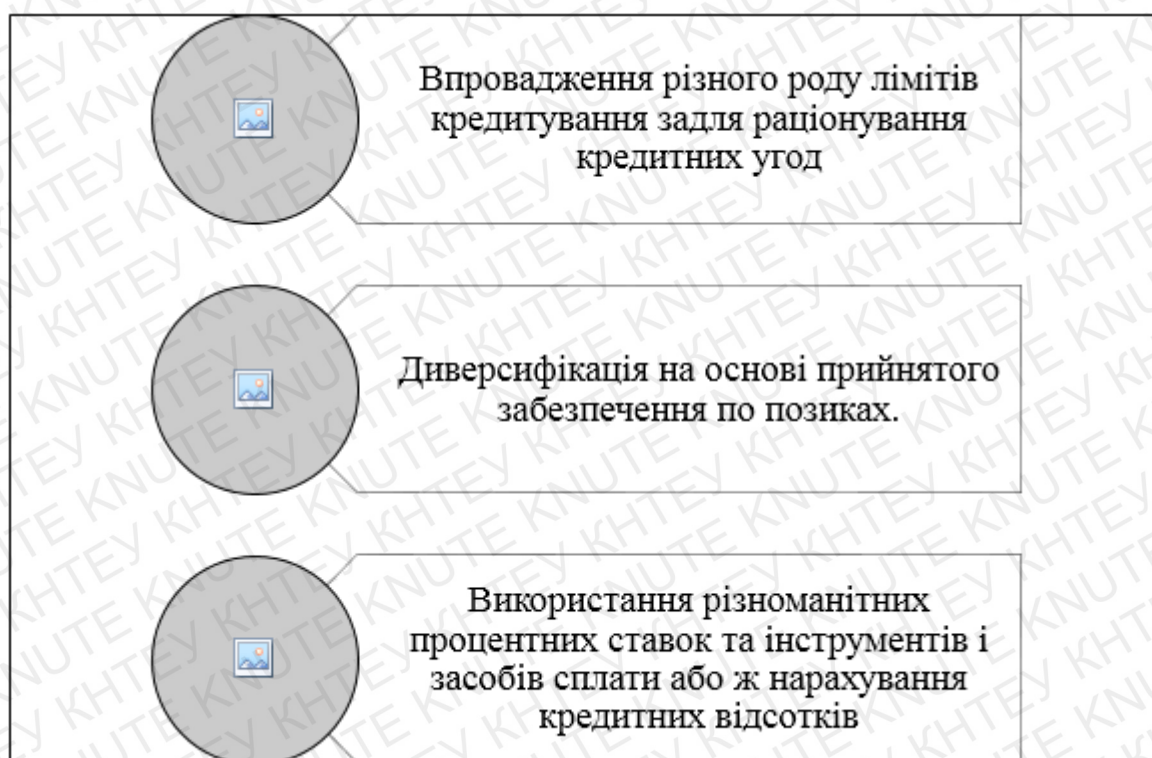

Рис. 1.7. Основні способи диверсифікації кредитного портфеля за Грюнінгом Х. [14]

Варто також зазначити, що особливе значення має диверсифікація кредитних вкладень за термінами. Враховуючи те, що відсоткові ставки за кредитами різної терміновості схильні до коливань та нестабільності, ступінь прийнятих на себе ризиків клієнтом також істотно варіюється відносно терміну позики. Впровадження згаданого методу відбувається відповідно до поточної банківської кредитної політики. Таким чином, у випадку орієнтації банківської установи на довгострокове кредитування з інвестиційними рисами, задля балансу доречним є урізноманітнення кредитного портфелю й короткостроковими кредитами.

Слід зауважити, що можливості диверсифікації кредитних угод залежать також і від обсягів та масштабів банку, що аналізується. Великий банк має велику кількість різноманітних клієнтів, і його портфель, як правило, вже диверсифікований, йому лише необхідно підібрати оптимальне поєднання розподілу кредитних ресурсів, досягаючи можливого максимуму прибутку при можливому мінімумі втрат. Дрібні ж банки обмежені як в своїх ресурсах, так і потенційних позичальниках. Ця обмеженість може проявлятися в кредитуванні підприємств однієї галузі або одного регіону, а також в одноманітності терміновості кредитних вкладень. Тому для дрібних банків питання диверсифікації може стояти досить гостро, і проблеми управління кредитними ризиками слід вирішувати з використанням інших методів.

Для оцінки ефективності диверсифікації кредитного портфеля варто оцінити можливу вірогідність майбутніх втрат, тобто загальний кредитний ризик банку. З ціллю оцінки рівня диверсифікації слід зіставити можливі варіанти кредитування на базі єдиного аналізу. Для цього використовується методика ризикової вартості – VAR (Value-at-Risk). Параметр VAR – це певна величина втрат, за якої втрати у вартості із заданою ймовірністю не перевищать цієї величини за певний період часу. Існує велика безліч моделей VAR, весь спектр яких можна розділити на три групи (табл. 1.7) [14;19].

Таблиця 1.10

Характеристика окремих груп моделей методики VAR

Групи моделей	Характеристика
Моделі, побудовані за принципом історичного моделювання	Метод полягає у використанні історії змін факторів ризику для побудови розподілу зміни майбутньої вартості портфеля і визначення величини ризику як розміру збитків, що спостерігалися раніше.
Моделі на основі варіаційно-коваріаційної матриці	Аналітичний підхід передбачає обчислення VAR багатокомпонентного портфеля на основі аналізу кореляційних зв'язків між складовими активами портфелю.
Моделі, побудовані за методом Монте-Карло	При оцінці кредитного ризику на основі методу Монте-Карло проводиться генерування кількох тисяч сценаріїв можливих змін кредитного рейтингу (в тому числі оголошення дефолту) за кожного позичальника, які охоплюють весь період до повного погашення кредиту. Потім для кожного сценарію розраховується величина втрат, викликаних відмовою деяких позичальників від погашення частини кредиту, тобто дефолтом. Отримані результати агрегують і використовують для побудови емпіричного розподілу ймовірностей прибутків і збитків, на основі якого і визначається шукана величина ризикової вартості.

Джерело: складено автором за [14;19].

Лімітування ризиків використовується в тому випадку, коли банк не може взяти на себе той чи інший ризик. Таким чином банк, аналізуючи кожну угоду окремо, відмовляється від тих, ризик за якими вищий встановленого ліміту. Також встановлюються ліміти за обсягами кредитування одного клієнта, за вкладенням в одну галузь, регіон тощо. На відміну від диверсифікації, при якій використовується розподіл вкладень в різні джерела, в даному випадку мова йде про відмову від кредитування. Для кредитного портфеля в цілому банк оцінює потенційний рівень ризику, і в разі перевищення ліміту відмовляється від певних угод, хоча їх індивідуальний рівень ризику може бути нижчим допустимого [17].

Останнім часом в міжнародній практиці використовується новий метод управління кредитними ризиками – хеджування, яке здійснюється шляхом, проведення позабалансових операцій з похідними фінансовими інструментами – кредитними деривативами (кредитними свопами, опціонами, своп-опціонами, тощо).

Під розподілом ризику розуміється спільна участь декількох банків в одному кредитному проекті. В даному випадку мова йде лише про великі

кредитні вкладення, при яких один банк не в змозі взяти на себе ризик за всією сумою договору. Цей метод може використовуватися тільки за наявності довірчих відносин між банками, а також об'єктивної оцінки можливих ризиків. Договірні відносини за участю більш ніж двох сторін несуть в собі додаткові ризики, до того ж подібні кредитні проекти зустрічаються нечасто. Таким чином, метод розподілу ризиків використовується рідко, лише при наявності дуже привабливих кредитних проектів та зачасту гарантій з боку держави [19].

Окрім згаданих методів управління ризиками банківського кредитного портфеля, вирізняється також і метод створення банківських резервів з метою відшкодування потенційних та наявних втрат. Особливості даного інструменту являють собою певну «гру на випередження», тобто задля компенсації неповернених кредитів, певна частка грошових ресурсів зберігається на окремому рахунку. Сформовані резерви та їх подальше ефективне функціонування слугують методом фінансового захисту клієнтів, кредиторів і акціонерів та являють собою інструмент, який забезпечує стабільність і надійність усієї банківської системи в цілому.

Окрім безпосереднього впливу ризиків, дохідність кредитного портфеля знаходиться у прямій залежності від рівня кредитних ставок у конкретному банку. Методи управління дохідністю кредитного портфеля передбачають коригування кредитних ставок. Дане коригування знаходить вираження у вигляді трьох способів управління дохідністю банківського кредитного портфеля, а саме: методу «вартість плюс», методу «базова ставка плюс» та методу «надбавки». Згадані методи різняться у специфікації визначення та обчислення банківської кредитної ставки. На рисунку 1.8 ми представили характеристика різних методів управління дохідністю банківського кредитного портфеля, спираючись саме на метод «вартість плюс», метод «базова ставка плюс» та метод «надбавки». Варто також зазначити, що використання кожного з методів є індивідуальним, тобто не можна надати перевагу якомусь одному методу. У кожній конкретній ситуації використання того чи іншого методу буде більш доречним, враховуючи економічну ситуацію.

Метод "вартість плюс"	Метод враховує вартість залучених коштів та всі витрати банку, пов'язані з наданням кредиту.
Метод "базова ставка плюс"	Сутність методу полягає у визначенні кредитної ставки як суми базової ставки і кредитного спреду.
Метод "надбавки"	Метод «надбавки» полягає у визначенні кредитної ставки як суми відсоткових витрат залучення коштів на грошовому ринку та надбавки. Надбавка включає премію за кредитний ризик та прибуток банку.

Рис. 1.8. Характеристика різних методів управління дохідністю банківського кредитного портфеля [18]

Отже, аналізуючи різноманітні показники та методи управління кредитними ризиками, слід наголосити на потребі їх комплексного використання в практиці банківських установ. Для більш детальної характеристики згаданих показників ми виділили три їхні групи, а саме: показники оцінки якості кредитного портфеля з точки зору ризиків, показники оцінки ступеня захищеності кредитного портфеля від можливих втрат та коефіцієнти аналізу кредитного портфеля та загальні показники ефективності, які характеризують усю кредитну діяльність банку загалом. Основними методами управління кредитним ризиком в свою чергу є: диференціація клієнтів, диверсифікація кредитних надходжень, встановлення лімітів ризиків, їх хеджування та розподіл. Розглянуті нами методи управління кредитними ризиками можуть дати бажаний ефект мінімізації ризиків та підвищення дохідності кредитного портфеля за виконання двох передумов – високої кваліфікації фахівців і хорошого менеджменту процесу управління. Під організацією розуміється реалізація грамотної кредитної політики і формування

спеціального підрозділу банку для управління кредитним портфелем, а також його чітка робота відносно інших структур.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

2.1. Діагностика кредитної діяльності банків України

Кредитна діяльність вітчизняних банків полягає у ефективному проведенні сукупності взаємопов'язаних дій, які стосуються надання та погашення банківських кредитів. Функціонування кредитних політик українських банків повинне відповідати регулятивам законодавства України та здійснюється у відповідності з принципами кредитування, а саме: принципу забезпеченості, платності, цільового характеру позики та строковості.

На сучасному етапі розвитку банківської системи України, можна спостерігати серйозні негативні тенденції у розвитку її фінансового стану. У зв'язку із затяжними кризовими явищами всередині країни, українська банківська система на даний момент ще не посідає вагомого місця у забезпеченні економічної стабільності та процвітання. Дефіцит коштів особливо гостро наразі відчувається у формуванні банківських ресурсів, що, у свою чергу, також впливає на кредитну активність банків. На сьогодні активний розвиток саме кредитної діяльності вітчизняних банків є однією з найбільших перспектив банківської системи України.

Слід зазначити, що еволюція кредитної активності банків України супроводжується циклами розвитку банківської системи в цілому. У таблиці 2.1 представлені основні періоди розвитку кредитної активності банків України. Ми виділили такі етапи періодизації української банківської кредитної активності: перший етап – 1991–2001 роки, другий етап – 2005–2007 роки, третій етап – 2008–2009 роки та четвертий етап – 2010–2018 роки.

Таблиця 2.1

Періоди розвитку кредитної активності банків України

Період	Часові рамки	Характеристика
I	1991–2001 роки	Відбувався період становлення та розпочинався шлях початкового формування (як нормативно-правового, так і інституціонального) української банківської системи.
II	2005–2007 роки	Період економічного зростання банківської системи України; становлення одним із найбільш привабливих банківських ринків Східної Європи; прихід в Україну банків та фінансових груп світового рівня, зокрема: BNP Paribas, Raiffeisen Int, SEB, Credit Agricole S.A., Societe Generale, Intesa Sanpaolo, Commerzbank, UniCredit.
III	2008–2009 роки	Період накопичення дисбалансів в умовах відсутності фінансових стабілізаторів, що призвело до найбільших втрат як у економіці, так і у фінансовому секторі України. Внаслідок девальвації гривні значно зросли неплатежі за кредитами в іноземній валюті, зменшилась вартість капіталу банків, що створило тиск на достатність капіталу. Проблема ліквідності.
IV	2010–2018 роки	Період повільного відновлення та нової кризи; падіння курсу гривні, уповільнення бізнес-активності; відтік депозитів населення

Джерело: складено автором за [24].

Станом на 2018 рік українська банківська система досі лишається нестабільною і слабкою. Доказом цього є результати дослідження міжнародного рейтингового агентства Standart&Poors, яке визначило, що на початок 2017 року частка проблемних кредитів банків України знаходилась на рівні 40% [25].

Більш детально банківська кредитна діяльність України за період з 2010 по 2015 роки, а саме окремі її показники, проаналізована у таблиці 2.2. За основу нашого дослідження ми виділили такі показники як: кількість банків, які мають банківську ліцензію, загальні активи, активи банків, кредити надані та їх темпи приросту, резерви за активними операціями та їх темпи приросту, співвідношення сформованих резерву до сукупного кредитного портфелю банків, частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів і капітал.

Таблиця 2.2

**Аналіз окремих показників банківської кредитної діяльності України,
станом на 1.12.2010-1.12.2018 роки**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (1.10)
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	163	151	98	86	81
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями), млн грн	1 090 248	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 520 817	1 659 030	1 590 488	1 756 215	1 948 212
Активи банків, млн грн	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 348 366	1 263 359	1 282 748	1 354 741
Кредити надані клієнтам, млн грн	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358	1 074 366	988 686	1 007 132	1 147 230
Абсолютне відхилення, млн грн	-	70 290	-9 993	96 075	94 956	68 008	-85 680	18 446	140 098
Відносне відхилення %	-	9,3	-1,21	11,78	10,42	6,76	-7,97	1,86	13,9
Резерви за активними операціями, млн грн	148 839	157 907	141 319	131 252	204 931	311 459	330 328	477 509	598 897
Абсолютне відхилення %	-	9 068	-16 588	-10 067	73 679	106 528	18 869	147 181	121 388
Відносне відхилення %	-	6,09	-10,50	-7,12	24,64	51,98	6,05	44,55	25,4
Співвідношення сформованих резерву до сукупного кредитного портфелю банків, %	19,71	19,13	17,33	14,40	20,36	28,99	33,41	47,41	52,20
Капітал, млн грн	137 725	155 487	169 320	192 599	148 023	89 818	144 431	170 389	144 272

Джерело: складено автором за [31].

Представлені дані свідчать про зростання частки простроченої заборгованості з 7,7% в 2013 р. до 13,5% станом на перше січня 2015 року та до 18,1% станом на перше травня 2015 року від загальної суми позичкової заборгованості. Розрахований коефіцієнт співвідношення розміру резерву до

сукупної позичкової заборгованості банків демонструє суттєве зростання з 14,4 % до 28,99 % ресурсів, що виділяються банками на хеджування ризиків кредитування. Варто також додати, що показники рентабельності капіталу й активів банківської системи вирізняються негативними значеннями як і в післякризовий період 2008-2009 років [24].

Внаслідок переходу ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі банківської системи України значно зросла. В подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку.

Таблиця 2.3

**Показники розвитку економіки та банківської системи України
у 2000-2017 рр.**

Показники	2000	2005	2010	2015	2016	2017
ВВП, млрд.грн.	170,1	441,5	108,3	197,9	238,3	298,3
у відсотках до попереднього року	105,9	102,7	104,1	126,4	120,4	125,18
Кредитний портфель, млрд. грн.	19,6	156,4	755,0	576,3	454,3	496,2
у відсотках до попереднього року	100,3	160,9	101,0	72,2	78,8	109,2
Співвідношення КП та ВВП, %	11,5	35,4	69,7	29,1	19,1	16,6

Джерело: складено автором за [24;30].

З метою визначення значення банківської системи у кредитуванні економіки України проаналізуємо співвідношення кредитних вкладень та ВВП (табл. 2.3).

Проаналізувавши дані, подані у таблиці 2.2, можна зробити висновок, що в останні роки спостерігається зниження ролі банківського кредитування в економіці України.

У 2000 році співвідношення показника ВВП та банківських кредитів становило 11,5%, в 2005 році воно підвищилось до 35,4%, та характеризувалось тенденцією до зростання в наступні роки і в кінці 2008 року становило вже 83,4%. Необхідно зазначити, що тенденції підвищення частки кредитних вкладень в економіку за період з 2000-2008 рр., збільшились з 19,6 млрд. грн. до 792,3 млрд. грн. Це давало можливість свідчити, що кредитна політика вітчизняних банків

була інвестиційно орієнтованою, а саме відповідала вимогам розвитку економіки відповідно до інноваційно-інвестиційної моделі.

У період 2008-2009 рр. спостерігалось зниження показника приросту ВВП та кредитного портфелю, що свідчить про спад виробництва та негативний вплив світової фінансової кризи на банківський сектор та економіку України. Протягом 2010-2011 рр. ситуація в економіці країни почала стабілізуватися, однак в подальші роки вона значно погіршилася, що пов'язано із політичною та економічною ситуацією в країні.

На кінець 2015 року співвідношення банківських кредитів та ВВП склало 29,1%, що свідчить про віддаленість поточного стану економіки України від необхідного інноваційно-інвестиційного розвитку. Станом на 2017 рік дане співвідношення знизилось на 12,5%, що демонструє критичне зниження ролі банківського кредитування в українській економіці. Така ситуація пов'язана з подіями Євромайдану та подальшими військовими конфліктами у АРК і на Сході. Напружена економічна ситуація, а також нестабільний політичний режим зумовили вкрай негативні умови для розвитку як банківського кредитування, так і всієї фінансової сфери загалом.

Найбільш відчутно вплив економічних факторів на банківське кредитування відображає рентабельність банківських активів (ROA). Розрахунок і оцінка динаміки даного показника та інших відносних показників кредитної діяльності українських банків у 2012–2017 роках представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка відносних показників кредитної діяльності українських банків за 2012–2017 рр.

Рік	Рентабельність активів банків України (ROA), %	Рентабельність капіталу банків України (ROE), %	Адекватність капіталу банків України (H2), %
2012	-0,76	-5,27	18,9
2013	0,45	3,03	18,26
2014	0,12	0,81	15,6
2015	-4,07	-30,46	12,74
2016	-5,46	-51,91	13,07
2017	-12,60	-116,74	12,69

Джерело: складено автором за [26].

Відповідно до даних, поданих у таблиці 2.4, показники 2012 року свідчать про негативні зміни у фінансовому стані банківських активів, рентабельність активів вперше знизилась до негативного значення (0,76)%, при оптимальному значенні у 1%. Схожа ситуація склалась і з ROE – коефіцієнтом рентабельності капіталу.

2013 рік характеризується певним покращенням тенденцій: рентабельність активів становила 0,45%, а капіталу – 3,03%. Однак, з 2014 року знову спостерігалась негативна тенденція до зниження згаданих показників: ROA з 0,12 до (-5,46%) на початку 2016 року та (-12,60%) на початку 2017 року; зменшення відбулося і з показником ROE (-51,91%). Така ситуація мала відчутний вплив на банківську фінансову стійкість і, як результат, у 2014–2015 роках велика частина банківських установ збанкрутувала. Щодо початку 2017 року, то згаданий показник вже становив (-116,74%). Відчутне зниження значень показників рентабельності українських банків свідчить про негативне фінансове становище банківської системи в цілому, що також позначається на збільшенні кількості та підвищенні загального рівня ризиків кредитування і, в свою чергу, на погіршенні якості кредитного портфеля.

Значення коефіцієнту адекватності регулятивного капіталу також зменшувалась з 18,9% у 2011 році до 13,07% у 2015 році. Така ситуація післякризового періоду знаходить причини у відтоці іноземного капіталу із української банківської системи. Такий негативний ефект є досить гострою проблемою для фінансового сектору економіки країни. Проте уже в 2014 році спостерігається тенденція до підвищення на 2,59%, що свідчить про відновлення стабільності банків з національним капіталом, хоча це й невелика стабілізація.

У рамках діагностики кредитної діяльності українських банків доцільним є розглянути структуру сукупного кредитного портфелю у період з 2013 року по 2017 роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Структура кредитного портфелю банків України у період
з 2013 по 2017 роки (млн. грн.)**

Період	Кредити юридичним особам		Кредити фізичним особам		Міжбанківські кредити	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2013	361 081,02	78,5	96 507,81	21,0	2 480,97	0,5
2014	638 565,30	80,0	151 925,77	19,0	7 627,53	1,0
2015	453 314,39	78,7	113 501,24	19,7	9 488,28	1,6
2016	352 744,91	77,7	95 733,30	21,1	5 779,48	1,3
2017	397 452,12	80,1	96 213,21	19,3	2 521,98	0,5

Джерело: складено автором за [27].

Проаналізувавши структуру кредитного портфелю банків України у період з 2013 по 2017 роки (табл. 2.5), можна зробити висновок, що упродовж всього періоду спостерігається не стійка динаміка до збільшення обсягів кредитного портфелю банками України. Найбільш стрімке зростання обсягу кредитування спостерігалось у 2014 рр., у порівнянні з 2013 воно зросло у 1,7 рази. У 2015 р. обсяг кредитування зменшився на 16 %, а в 2016 на 27 % відносно 2014 року. Це, безумовно, є негативною тенденцією, що говорить про стагнацію економіки та серйозні кризові явища всередині країни .

У структурі кредитного портфелю українських банків найбільшу частку традиційно складають позики юридичним особам. Другою за обсягами складовою є кредити фізичних осіб. У загальному обсязі частка цих позик була максимальною у 2014 році , після чого стійкою тенденцією стало поступове зниження кредитів, що надаються фізичним особам.

Міжбанківські позики є найменшою за обсягами статтею українського банківського кредитування. Максимальною частина міжбанківських кредитів у сукупній структурі кредитного портфеля була у 2015 році (1,6%), мінімальною – у 2013 році (0,5%).

Частка недіючих кредитів у сукупному кредитному портфелі за період з 2013 по 2017 рік зросла до 30,5% та станом на січень 2017 року становить 406921,97 млн. грн. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів недіючих кредитів банків України за період 2015-2017 роки

Роки	Недіючі кредити, млн. грн.	Відношення недіючих кредитів до кредитного портфеля, %
2015	83247,88	17,22
2016	366443,54	28,12
2017	406921,97	30,50

Джерело: складено автором за [36;37].

У рамках проведеного нами дослідження було також проаналізовано розмір сукупних резервів за кредитними операціями відносно розмірів кредитних портфелів банків (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка резервування кредитів банків України за період 2015-2017 років

Роки	Кредити банків України, млн. грн.	Резервування кредитів банків України, %
2015	873611	9,9
2016	713974	12,4
2017	554637	9,0

Джерело: складено автором за [35-37].

Проаналізувавши результати дослідження, можна зробити висновок, що станом на першу половину 2017 р. відносний коефіцієнт резервування становить 9% (табл. 2.7). Відносно попереднього періоду (у січні 2016 року – 12%) спостерігається скорочення значення згаданого показника на 3%. Розмір загального кредитного портфеля збільшився за аналізований період на 30,27%. Таким чином, прослідковується незначна тенденція зниження сукупного резерву відносно загального банківського кредитного портфеля.

Таким чином, з огляду на проведені розрахунки та дослідження, можна зробити висновок про проблемну та не успішну діяльність банків у сфері кредитування в останні роки. Досліджуючи еволюцію кредитної активності банків України, ми виділили чотири цикли розвитку банківської системи: 1991–2001 роки, 2005–2007 роки, 2008–2009 роки, 2010–2018 роки. Станом на 2018 рік українська банківська система досі лишається нестабільною і слабкою. Показники за цей період свідчать про зростання частки простроченої заборгованості до

13,5%, суттєве зростання до 20,46 % ресурсів, що виділяються банками на хеджування ризиків кредитування та негативні значення показників рентабельності капіталу й активів банківської системи. Докризова ситуація в країні та постійна нестабільність у політичній сфері спричинили те, що хоч частка кредитного портфеля банків відносно активів збільшується, проте його фактичний обсяг зменшується. Як наслідок знижується загальна якість українського банківського кредитного портфеля, зменшується дохідність банківських кредитних операцій та підвищується рівень кредитних ризиків.

2.2. Аналіз дохідності кредитного портфеля банку

Найважливішим та головними параметрами кредитного портфеля банку виступають дохідність та ризик. За співвідношенням цих показників визначається ефективність кредитної стратегії й загальної кредитної діяльності банку. Основна мета процесу управління кредитним портфелем полягає в забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику. Тому розглянемо детальніше дохідність кредитного портфелю банку на прикладі філії одного з найбільших українських банків за обсягами активів, а саме Ощадбанку. Досліджуваний підрозділ Ощадбанку знаходиться у смт. Рокитне Рівненської області на вулиці Першого травня. У додатку Б подана звітність даного банку за 2015-2017 роки.

Відділення Ощадбанку у Рокитному спеціалізується в основному на обслуговуванні фізичних осіб (87-88% від загальної суми кредитів), щорічно збільшуючи обсяг кредитних вкладень. Розглянемо детальніше структуру кредитного портфелю відділення Ощадбанку в смт. Рокитне (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Структура кредитного портфелю відділення Ощадбанку у смт. Рокитне за суб'єктами кредитування

	2015	2016	2017
Кредити юридичних осіб	222 777	230 525	278 431

Продовження табл. 2.8

Кредити юридичних осіб, в іноземній валюті	106 840	109 446	152 521
Кредити фізичних осіб	655	603	2 114
Кредити фізичних осіб, в іноземній валюті	603	770	750

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності.

Таким чином, станом на 2017 рік кредити юридичних осіб у портфельному кредиті відділення Ощадбанку у смт. Рокитне становлять 430 952 тис. грн., а кредити фізичних осіб – 2 894 тис. грн.

Для аналізу дохідності кредитного портфеля даного банку, перш за все, у таблиці 2.9 проведемо розрахунки показників його ліквідності (ліквідність активів, ліквідність залучених ресурсів та ліквідність зобов'язання) та рентабельності (ROA, ROE і чиста відсоткова маржа).

Таблиця 2.9

Аналіз показників ліквідності та рентабельності кредитного портфеля відділення Ощадбанку у смт. Рокитне за 2015-2017 роки

	2015	2016	2017
Ліквідність, %			
Ліквідність активів/Активи	6,8	6,6	4,2
Ліквідність активів/Залучені ресурси	11,0	9,3	6,4
Ліквідність активів/Зобов'язання	7,8	7,7	5,2
Рентабельність, %			
ROA	0,1	0,3	-0,2
ROE	0,4	2,4	5,3
Чиста % маржа	-1,3	3,9	-1,4

Джерело: складено автором за [35;36].

З огляду на дані, представлені у таблиці 2.5, можна зробити висновок про негативні тенденції, що стосуються дохідності кредитного портфеля відділення Ощадбанку у смт. Рокитне. З наведених даних можна простежити суттєве зниження як показників ліквідності, так і показників рентабельності кредитного портфеля даного банку у 2017 році порівняно з 2015 та 2016 роками. Показник

ліквідності активів кредитного портфелю станом на 2017 рік є вищим за нормативне його значення, проте суттєве зниження даного показника відносно попередніх років більше ніж на 2%, говорить про наявні проблеми та ризики не платоспроможності, оскільки оборотних активів не є в достатній кількості для поточних зобов'язань. Така ситуація призводить до зменшення довіри до банку партнерів та клієнтів. Також варто зазначити, що проблеми і ризики не платоспроможності призводять в результаті до збільшення вартості кредитних коштів і, як наслідок, до прямих фінансових втрат. За бажання підвищити стан поточної ліквідності банку необхідно зосередитись на підвищенні сукупності оборотних активів і скороченні загальної суми поточних зобов'язань.

Показники рентабельності кредитного портфеля у 2017 році також знизились порівняно з попередніми роками, проте показник рентабельності капіталу навпаки підвищився на 2,9%. Оптимізація структури активів дозволить скоротити їх обсяг і підвищити рентабельність за умови, що обсяг генерованого прибутку підвищиться або залишиться на попередньому рівні. Варто також зазначити, що з огляду на те, що рентабельність активів формується під впливом всіх внутрішніх і зовнішніх факторів, резерви підвищення показника можуть знаходитися у всіх сферах роботи компанії. Загалом, необхідно працювати в напрямку зниження суми витрат і підвищення доходів.

Для детального аналізу дохідності кредитного портфеля відділення Ощадбанку у смт. Рокитне необхідно також обчислити значення показників прибутковості кредитного портфеля даного банку (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Аналіз показників дохідності кредитного портфеля відділення
Ощадбанку у смт. Рокитне за 2015-2017 роки**

	2015	2016	2017
Дохід, одержаний банком від проведення операцій кредитного характеру, тис. грн.	133 282	134 344	175 162
Коефіцієнт рівня дохідності кредитного портфеля, %	68,85	-32,19	23,16

Джерело: складено автором за [35;36].

Відповідно до проведених розрахунків, представлених у таблиці 2.6, можна зробити висновок, що дохід, одержаний досліджуваним відділенням Ощадбанку від проведення операцій кредитного характеру у 2017 році зріс на 40 818 тис. грн. порівняно з 2016 роком, та на 41 880 тис. грн. з 2015 роком. Дане зростання показника свідчить про збільшення кількості кредитних угод в кредитному портфелі банку та про підвищення їх прибутковості. Проте, коефіцієнт рівня дохідності кредитного портфеля хоч і зріс на 55,35% порівняно з 2016 роком, проте в той же час показник знизився на 45,69% відносно 2015 року. Зростання коефіцієнта рівня дохідності кредитного портфеля у 2017 році порівняно з 2016 роком свідчить про пропорційне зростання суми доходів від кредитних операцій до обсягу наданих кредитів, що є показником ефективної кредитної політики банку.

Підсумовуючи аналіз показників дохідності кредитного портфеля відділення Ощадбанку у смт. Рокитне, представлений у таблиці 2.7, можна стверджувати про досить високий рівень прибутковості кредитного портфеля даного банку. Проте, разом з тим, враховуючи зниження коефіцієнта рівня дохідності кредитного портфеля у 2017 році відносно 2015 року, необхідно також зазначити, що у функціонуванні кредитної діяльності банку наявні деякі диспропорції та негативні фактори.

У таблиці 2.11 нами був проведений порівняльний аналіз кредитних пропозицій та їх відсоткових ставок, представлених у кредитному портфелі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне станом на 2017 рік.

Таблиця 2.11

**Порівняльна характеристика структури кредитного портфелю
відділення Ощадбанку у смт. Рокитне**

Назва кредиту	Сума кредиту	Авансовий внесок, %	Строк	Процентна ставка, %	Разова комісія, % від суми кредиту
Ощадний дім	від 1000 до 50000 грн	від 10 вартості товару	до 3 років	17,99 річних	4,3
Кредит на електромобілі	—	від 10	до 36 місяців включно	від 0.1 річних	3

Продовження табл. 2.11

Кредит на нове авто	—	від 10	до 7 років	від 0.1 річних	3
Нерухомість на первинному ринку	—	від 30 вартості житла	від 1 до 20 років	на перші 2 роки від 8,9 річних; з 25 місяця процентна ставка 19,99 річних	0,99
Нерухомість на вторинному ринку	—	від 30	до 20 років	від 19.99	0,99, але не менше 1000 грн.
Кредит під іпотеку	до 70% вартості забезпечення	—	до 20 років	від 20.49 річних	1,5, але не менше 1000 грн.
Кредитування на «зелену енергію»	максимальна сума кредиту 1000000 грн.	від 15 вартості товару	до 6 років	19,5	2,99

Джерело: [35].

Важливе місце у визначенні дохідності кредитного портфеля банку також відіграє характеристика відсоткових ставок, які пропонуються у даному банку. У зв'язку з цим ми проаналізували структуру кредитного портфелю відділення Ощадбанку у смт. Рокитне. З огляду на дані таблиці 2.10, можна зробити висновок, що в аналізованому банку представлено досить широкий вибір кредитних угод, а саме: кредити на ощадний дім, на електромобілі, на нове авто, на нерухомість на первинному ринку, на нерухомість на вторинному ринку, кредити під іпотеку, кредитування на обладнання, що виробляє «зелену енергію» та на житло для внутрішньо переміщених осіб. Також варто зазначити, що у банку активно діє програма перекредитування. Розглянуті кредитні угоди відзначаються тим, що вони будуть вигідні як клієнтам, так і власне банку, адже процентні ставки за даними кредитами гарантують банку високу дохідність із мінімізацією ризиків.

Отже, провівши аналіз дохідності кредитного портфеля на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне, можна зробити висновок, що дане поняття є досить широким та охоплює в собі велику кількість різних аспектів і показників. Рокитнівський Ощадбанк показав високі результати у показниках прибутковості

кредитного портфеля та диверсифіковану структуру кредитних пропозицій та відсоткових ставок, проте з іншого боку у кредитній діяльності даного банку спостерігаються негативні тенденції до зниження ліквідності і рентабельності активів кредитного портфеля.

2.3. Аналіз ризику кредитного портфеля банку

В умовах ринкової економіки в банківській сфері збільшується значення правильної оцінки ризику, який бере на себе банк, здійснюючи різні операції. Для банківської діяльності важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто застосування різних методів управління ризиками.

В рамках аналізу управління ризиками кредитного портфелю проаналізуємо на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне ступінь диверсифікації кредитних вкладень (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Аналіз рівня диверсифікації кредитних вкладень відділення Ощадбанк у смт. Рокитне за 2016-2017 роки

Показники	2016	2017	Абсолютне відхилення
Загальна кількість великих кредитів, од.	8	11	+3
Загальна сума за всіма великими кредитами, тис. грн.	45 845	57 334	+1489
Загальна сума всіх кредитних вкладень, тис. грн.	109 572	138 671	+29 099,3
Середній розмір великого кредиту, тис. грн.	1981	1576	-405
Питома вага великих кредитів, %	14,5	12,5	-2,0
Регулятивний капітал банку, тис. грн.	32 546,5	44 869,5	+2323

Джерело: складено автором за [35-37].

Проведене дослідження свідчить про те, що аналізована банківська установа дотримується нормативних показників рівня допустимого ризику, що є не

більшим 25% від суми капіталу. За таких умов банк у своєму розпорядженні має також і достатню кількість великих кредитів. В загальному значення диверсифікації позикових коштів покращилося, про що свідчить збільшення кількості великих кредитів (з 8 до 11) і скорочення середнього розміру великого кредиту на 405 тис. грн.

Для дослідження кредитного ризику необхідно обчислити значення основних індикаторів ризику кредитного портфелю банку - певних показників, які теоретично або емпірично пов'язані з виникненням кредитного ризику. Банк самостійно обирає комплекс показників для розрахунку. У розробленій моделі ми пропонуємо здійснити оцінку показників, які, на нашу думку, мають значний вплив на рівень кредитного ризику у банку. Розглянемо детальніше ці показники (табл.2.13).

Таблиця 2.13

Показники оцінки кредитного ризику

№ п/п	Показник оцінки кредитного ризику	Формула розрахунку	Оптимальне значення, %
1	Коефіцієнт кредитної активності (K_1)	$K_1 = \frac{KII}{A} * 100\%$	65-75
2	Коефіцієнт достатності резервів (K_2)	$K_2 = \frac{P}{KII} * 100\%$	0,9- 5
3	Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій (K_3)	$K_3 = \frac{ПД - ПБ}{KII} * 100\%$	1,4 - 7,4
4	Коефіцієнт якості кредитів (K_4)	$K_4 = \frac{БК}{KII} * 100\%$	<5
5	Коефіцієнт прострочених кредитів (K_5)	$K_5 = \frac{ПК}{KII} * 100\%$	<10

Джерело: складено автором за [51].

Визначимо значення показника кредитної активності для відділення АТ “Ощадбанк”, що знаходиться в смт. Рокитне (табл. 2.14.).

Таблиця 2.14.

**Коефіцієнт кредитної активності АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне за
2015-2017рр.**

Показник	2015	2016	2017
Кредитний портфель (КП), тис. грн.	330 875	341 344	433 816
Активи (А), тис. грн.	603657	628316	718722
Коефіцієнт кредитної активності, %	54,81	54,32	60,36

* Джерело: розраховано за даними звітності (Додаток В)

Отже, з проведеного аналізу видно, що коефіцієнт кредитної активності в кожному з досліджуваних років знаходився у граничних рамках. При чому, спостерігається зменшення цього показника у 2016 р. на 0,49% та збільшення у 2017 році на 6,03%. Зростаюча динаміка показника кредитної активності свідчать про зростання агресивності кредитної політики банку.

Визначимо значення показника достатності резервів для відділення АТ “Ощадбанк”, що знаходиться в смт. Рокитне (табл. 2.15.).

Таблиця 2.15.

**Коефіцієнт достатності резервів АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне за
2015-2017рр.**

Показник	2015	2016	2017
Кредитний портфель (КП), тис. грн.	330 875	341 344	433 816
Резерви (Р), тис. грн.	36 006	36 847	32 971
Коефіцієнт кредитної активності, %	10,88	10,79	7,6

* Джерело: розраховано за даними звітності (Додаток В)

Так, дослідивши коефіцієнт достатності резервів для АТ “Ощадбанк”, видно що даний показник у кожному з досліджуваних періодів не є оптимальним, адже перевищує граничне значення 9%. Такий чином, це свідчить про недостатність резервів банку в разі непогашення кредитів. Проте, коефіцієнт достатності резерві покращується у 2017 році порівняно з 2015 роком, що свідчить про позитивну динаміку.

Дослідимо значення коефіцієнта прибутковості кредитних операцій для відділення АТ “Ощадбанк”, що знаходиться в смт. Рокитне (табл. 2.16.).

Таблиця 2.16.

**Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій АТ “Ощадбанк”
сmt. Рокитне за 2015-2017рр.**

Показник	2015	2016	2017
Кредитний портфель (КП), тис. грн.	330 875	341 344	433 816
Процентні доходи (ПД), тис. грн.	25 726	30 450	16 565
Процентні витрати (ПВ), тис. грн.	-15 798	-32 660	-13 332
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, %	10,15	7,29	4,24

** Джерело: розраховано за даними звітності (Додаток В)*

Так, з дослідження видно, що показник прибутковості кредитних операцій АТ “Ощадбанк” протягом досліджуваного періоду зменшується. У 2015 році коефіцієнт прибутковості кредитних операцій знаходився за межами оптимального значення, у 2016 році дещо покращився, а у 2017 році ще зменшився до 4,24%.

В рамках оцінки ризику кредитного портфеля АТ “Ощадбанк” в смт. Рокитне, дослідимо значення коефіцієнта якості кредитів (табл. 2.17.).

Таблиця 2.17.

**Коефіцієнт якості кредитів АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне за
2015-2017рр.**

Показник	2015	2016	2017
Кредитний портфель (КП), тис. грн.	330 875	341 344	433 816
Кредити, класифіковані як безнадійні (БК), тис. грн.	10 032	7 458	16 655
Коефіцієнт якості кредитів, %	3,03	2,18	3,84

** Джерело: розраховано за даними звітності (Додаток В)*

Отже, дослідивши коефіцієнт якості кредитів відділення АТ “Ощадбанк”, що знаходиться в смт. Рокитне, варто зазначити, що даний показник знаходиться в межах оптимального значення в кожному з досліджуваних років. При чому,

спостерігається покращення у 2016 році, та дещо погіршення коефіцієнта у 2017 році.

Дослідимо значення коефіцієнта прострочених кредитів для відділення АТ “Ощадбанк”, що знаходиться в смт. Рокитне (табл. 2.18.).

Таблиця 2.18.

Коефіцієнт прострочених кредитів АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне за 2015-2017рр.

Показник	2015	2016	2017
Кредитний портфель (КП), тис. грн.	330 875	341 344	433 816
Прострочені кредити (ПК), тис. грн.	15 726	20 230	18 574
Коефіцієнт прострочених кредитів, %	4,75	5,93	4,28

** Джерело: розраховано за даними звітності (Додаток В)*

Отже, розрахувавши коефіцієнт прострочених кредитів у відділенні АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне, варто зазначити, що даний показник для досліджуваного відділення у 2015-2017рр. знаходиться в межах оптимального значення. Таким чином, частка прострочених кредитів у загальному обсязі кредитного портфелю банку знаходиться в межах норми.

Щоб зробити висновок про систему управління кредитними ризиками відділення АТ “Ощадбанк”, що у смт. Рокитне, варто дослідити та проаналізувати всі показники в сукупності. Результати дослідження системи управління кредитними ризиками відображено в табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Комплексна оцінка ризику кредитного портфелю банку АТ “Ощадбанк” смт. Рокитне за 2015-2017рр.

№ п/п	Показник кредитного ризику	Оптимальне значення, %	2015	2016	2017
1	Коефіцієнт кредитної активності (К ₁)	65 – 75	54,81 (+)	54,32 (+)	60,36 (+)
2	Коефіцієнт достатності резервів (К ₂)	0,9 – 5	10,88 (-)	10,79 (-)	7,6 (-)
3	Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій (К ₃)	1,4 - 7,4	10,15 (-)	7,29 (-)	4,24 (-)

Продовження табл. 2.19

4	Коефіцієнт якості кредитів (K ₄)	<5	3,03 (+)	2,18 (+)	3,84 (+)
5	Коефіцієнт прострочених кредитів (K ₅)	<10	4,75 (+)	5,93 (+)	4,28 (+)

Отже, за результатами комплексної оцінки ризику кредитного портфелю АТ “Ощадбанк”, що в смт. Рокитне, можна зробити висновок, що у досліджуваному відділенні спостерігається задовільний рівень кредитного ризику, так як три показники з п’яти знаходяться в межах оптимального значення. Загальний висновок, який можна зробити, виходячи з результатів аналізу якості кредитного портфелю з погляду ризику: банку необхідно проводити обережнішу кредитну політику, ретельніше підходити до оцінювання платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів, приділяти увагу цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою своєчасного виявлення негараздів та запобігання можливих втрат за позиками.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ З ПОЗИЦІЙ ДОХІДНОСТІ ТА РИЗИКІВ

3.1. Імплементация західного досвіду управління кредитним портфелем банку з позицій ризику та дохідності

Управління банківськими кредитними портфелями має першочергове значення у всіх економічно розвинених країнах світу. В основі зарубіжних систем лежать інакші від українських стандарти та коефіцієнти, яких повинен дотримуватися банк для досягнення максимальної ефективності власної кредитної діяльності. Міжнародний досвід у сфері управління кредитними портфелями банків може стати важливим елементом та стимулом розвитку кредитних портфелів національних банків.

Для початку варто зазначити, що організаційна структура кредитної системи різних країн світу відрізняється своєю різноманітністю. Нагляд та регулювання діяльності комерційних банків може здійснюватися, як правило, центральними банками (Італія, Нідерланди, Росія), окремим від національного банку наглядовою установою (Швейцарія, Канада), центральними банками спільно з державними органами (Японія, Німеччина, США).

З огляду на світовий досвід, управління кредитними портфелями включає в себе використання таких складових:

- розробка портфельної концепції і визначення її цілей;
- ретроспективний аналіз збитків по позиках;
- диверсифікація;
- дотримання стандартів і методик оцінки ризику кредитів;
- аналіз відсоткової ставки кредитування [37].

Згідно з підходами зарубіжних теорій, фундаментом різних системи регулювання кредитної діяльності є наявність функціонуючої стратегії управління кредитними портфелями, розробленої керівництвом банку, та впровадження

механізмів її практичної реалізації. Розробка концепції кредитного портфелю визначає бажаний результат і засоби його досягнення, дозволяючи дотримуватись при цьому кредитної політики банку.

Правильно сформована портфельна концепція веде до активного функціонування кредитного портфеля зі стійким рівнем прибутку та носить більш глобальний характер у порівнянні з кредитною політикою. Портфельна концепція у різних країнах світу будується на значеннях динаміки кредитування в межах одного економічного циклу. Під час реалізації концепції та впровадження обсягів кредитування управління банку повинне враховувати рівень рентабельності, взаємозв'язок всіх кредитних сегментів, стабільність прибутку, кон'юнктуру ринку, та цілі управління ресурсами банку [38].

Варто зазначити, що у зарубіжній практиці управління банківськими кредитними портфелями в основному робиться акцент на різні види моніторингу ефективності і прибутковості кредитних портфелів банку. Наприклад, у США спираються на аналіз стану кредитного портфеля комерційного банку, здійсненого в ході проведення інспекційних перевірок, у Великобританії – на документарний нагляд.

У світовій кредитній діяльності банків широко розповсюдженою практикою є впровадження обмеження (лімітів) на розміри кредитів у кредитних портфелях, які надаються конкретному позичальнику чи групі осіб, чий рівень можливої ризикованості є фактично пов'язаним між собою та являє собою єдиний кредитний ризик.

Міжнародні стандарти управління кредитними портфелями банків передбачають використання і удосконалення системи заходів, спрямованих на управління кредитними ризиками. На рисунку 3.1 ми виділили найважливіші елементи західних систем управління ризиками кредитних портфелів, зокрема англо-саксонських країн.

Рис. 3.1. Елементи управління ризиками кредитних портфелів, представлені у західних країнах [42]

В Англії зобов'язанням комерційних банків є інформування Центрального банку на рахунок великих кредитів. Без істотного обґрунтування жодному позичальнику чи групі позичальників не видається позика сумою, що перевищував би 10% загального капіталу банку. Такий розвиток подій можливий лише за надзвичайних обставин, при чому навіть тоді можна розраховувати тільки на кредитні кошти, які не перевищуватимуть 25% загального банківського капіталу. Англійські банки також зобов'язані повідомляти Центральний банк Англії на рахунок концентрації власних кредитних коштів в певних сферах і секторах економіки та в окремих країнах. Допустимий рівень цієї концентрації Центральним банком не встановлюється, проте при досяганні певного критичного рівня, ризики, спричинені такою концентрацією, стають предметом регулювання Центрального банку та відповідного комерційного банку [38].

Італійські банківські установи, в свою чергу, не мають права на надання позички, яка перевищуватиме 25% від суми власних фондів банку, а сукупна

величина усіх великих кредитів банку не повинна перевищувати загальний капітал у більше ніж у 8 разів [38].

У Нідерландах ліміт комерційних банків, при якому вони зобов'язані інформувати Центральний Банк Нідерландів, становить обсяг, що перевищуватиме 1% власних фондів банку, або суму, яка становила б понад 3 млн. гульденів. Концентрація кредитів, які виділяються на одного клієнта у нідерландських банках допускається в розмірі до 25% від загального капіталу банку [38].

Уряди різних країн спрямовують свою діяльність на обмеження та мінімізацію законодавчим шляхом ризиків кредитних портфелів комерційних банків, пов'язаних з їх кредитною політикою та діяльністю. Основні важелі управління ризиками кредитних портфелів знаходяться у сфері внутрішньої політики банку, в основному в аналізі рівня кредитоспроможності позичальника.

Для оцінки ступеня ризиків кредитного портфеля певного банку, які полягають у можливій несплаті кредитних зобов'язань, зарубіжні банки практикують використання послуг спеціалізованих кредитних агентств (бюро кредитних історій). Такі установи дають можливість отримати інформацію на рахунок фінансового становища певного підприємства чи фізичної особи. Звіти, в основному, містять у собі відомості щодо історії компанії, її фінансових та кредитних операціях, регулярності сплати рахунків, розмірів заборгованості тощо. До прикладу, у США найбільше бюро кредитних історій «Dan and Bradstreet» регулярно видає власні звіти щодо стану діяльності та функціонування мільйонів американських комерційних фірм.

Світовий досвід також показує, що механізм управління кредитним портфелем включає в себе різні стандартні процедури *under rating* (оцінки ризик-рейтингу). Методики даних оцінок ґрунтуються на наявній в банках фінансовій інформації про позичальників. У фінансовій звітності аналізуються різні показники кредитної діяльності банку (ліквідність, співвідношення позикових і власних коштів, співвідношення надходження грошових коштів до зобов'язань, тощо) і на основі даних формуються рейтинги ефективності кредитних портфелів різних банків [39].

Так, у США згідно з Єдиною Міжагентською системою присвоєння рейтингу діяльності банку, кожному банку присвоюється конкретне числове значення рейтингу, що формується на основі аналізу якості кредитного портфеля і його активів. Чим вищим є рейтинг якості активів банку, тим більшою буде до нього довіра клієнтів та тим рідше він буде піддаватися перевіркам з боку федеральних банківських агентств. Можливі значення згаданого рейтингу подані у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика значень американської системи рейтингового оцінювання якості управління кредитних портфелів банків

Рейтингова оцінка	Характеристика значення	Приклад банку
1	Хороший рівень управління	PacWest Bancorp, CVB Financial, Community Bank System, Western Alliance Bancorp, Wells Fargo & Company, Bank of America
2	Задовільний рівень управління	Glacier Bancorp, First Republic Bank, Home BancShares, Prosperity Bancshares
3	Середній рівень управління	Bank of Hawaii, Hancock Holding, First Horizon National, Comerica
4	Критичний рівень управління	Capital One, Santander
5	Незадовільний рівень управління	Synchrony Bank, Barclays, Discover

Джерело: складено автором за [40; 41].

Кредитні портфелі банків, які відносяться до категорії незадовільного рівня управління, вважаються неякісними. Це означає, що такі кредитні портфелі пов'язані з ризиком несвоєчасного повернення коштів. Їх зазвичай поділяють на три групи, а саме:

- кредитні портфелі з підвищеним рівнем ризику (характеризуються недостатнім ступенем захисту кредитів через низьку якість забезпечення чи низьку ймовірності погашення позичальником);
- сумнівні кредитні портфелі (характеризуються відносно вищою ймовірністю нанесення збитків банку у результаті непогашення);
- збиткові кредитні портфелі (характеризуються наявною часткою непогашених кредитів) [40].

Щодо способі управління дохідністю кредитних портфелів, то у зарубіжній економічній літературі та практиці іноземних комерційних банків особливо виділяється і використовується метод SWOT аналізу. Даний метод спрямований

на виявлення сильних та слабких сторін як позичальника, так і кредитора (їх потенційних можливостей і ризиків) з погляду кредитної дохідності. Серед основних цілей SWOT аналізу, які характеризують рівень дохідності кредитного портфеля, виділяють:

- виявлення сильних сторін ситуації кредитора;
- визначення слабких сторін позичальника;
- дослідження основних специфічних факторів, які мають найбільший вплив на ефективність кредитування позичальника;
- виділення потенційних ризиків у процесі кредитування.

Варто також зазначити, що у США для аналізу та оцінювання дохідності кредитного портфеля певного банку та мінімізації його кредитного ризику використовують метод аналізу критеріїв шести «С». У ході даного методу оцінки досліджують функціонування кредитного портфеля відповідно до критеріїв, зображених на рисунку 3.2.

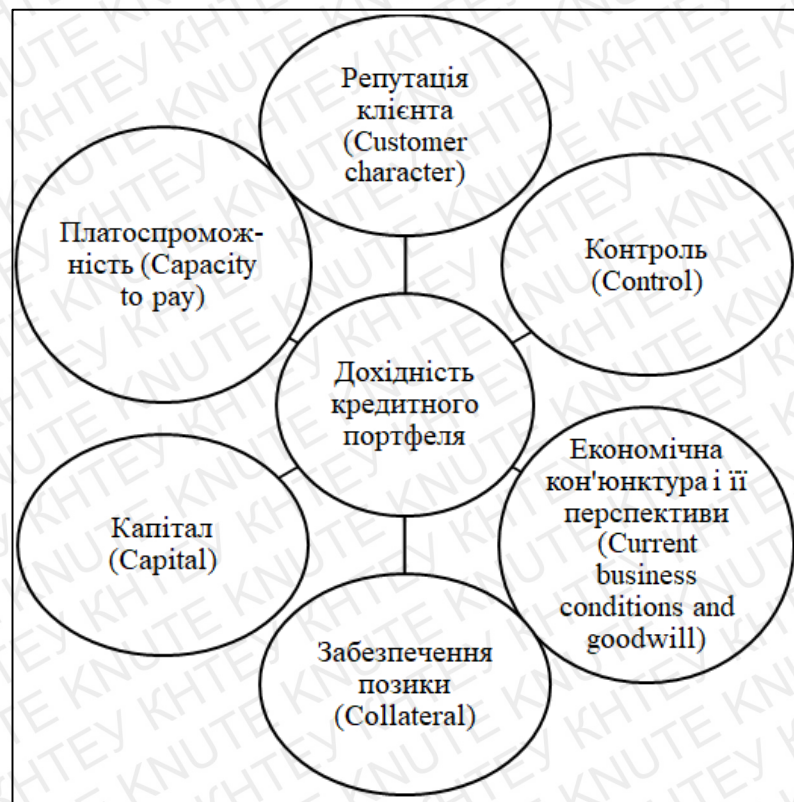

Рис. 3.2. Складові критерії оцінювання дохідності кредитного портфеля банку відповідно до методу шести «С» [40]

Отже, проаналізувавши світовий досвід, можна стверджувати, що організаційна структура кредитної системи різних країн світу відрізняється своєю різноманітністю. Найважливішими елементами західних систем управління ризиками кредитних портфелів, зокрема англо-саксонських країн, є: чіткість та документованість правил, директив та принципів стосовно питань кредитної політики банку та управління ризиками кредитного портфеля, створення спеціальних незалежних від комерційних підрозділів банків груп спрямованих на регулювання управління ризиками кредитних портфелів, застосування лімітів кредитних ризиків та запровадження процедури контролю щодо їх дотримання, визначення процедури інформування керівництва банку щодо ймовірних та наявних ризиків кредитного портфеля, впровадження системи регулярної перевірки та моніторингу усіх елементів управління кредитними ризиками незалежними аудиторами. Також з огляду на проведений аналіз особливостей управління кредитним портфелем банку з позицій ризику та дохідності західними країнами, можна стверджувати про необхідність імплементації даного зарубіжного досвіду в українську кредитну систему. Світове управління кредитними портфелями банків спирається на систему моніторингу, детального регулярного спостереження, рейтингового оцінювання та встановлення лімітів, що забезпечує іноземним банкам більшу ефективність та надійність у власних кредитних зобов'язаннях. Така практика необхідна і Українським банкам, що спричиняє досить сильну потребу в реформуванні кредитної сфери за прикладом західних країн.

3.2. Удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля банку

На сучасному етапі розвитку банківської системи України, однією з її характерних рис є наявність великої кількості кредитних ризиків. Ще більш критичною ситуацію робить те, що за увесь час свого існування вітчизняна банківська система так і не змогла досягнути повноцінного сформування

ефективних інструментів та процедур управління і мінімізації даних ризиків. При цьому, необхідно зазначити, що процедура комплексного управління кредитними ризиками наразі являє собою основний метод забезпечення успішного та прибуткового функціонування банківських кредитних портфелів.

Для початку варто зазначити, що усі удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля банку учені-економісти поділяють на дві групи, а саме – на рівні конкретної окремої позики і на рівні усього кредитного портфеля [43].

Проаналізувавши зарубіжний досвід управління кредитним портфелем банку з позицій ризику, можна стверджувати, що удосконалення системи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики може ґрунтуватися на:

- проведенні аналізу кредитоспроможності позичальника;
- застосуванні процедури страхування;
- процесі зменшення кредитної частки у вартості застави, тим самим залученні достатнього рівня забезпечення;
- застосуванні методу диверсифікації.

У свою чергу, удосконалення системи управління кредитними ризиками на рівні усього банківського кредитного портфеля базується на використанні методів диверсифікації, створення банківських кредитних резервів, лімітування, тощо.

Важливим фактором високої концентрації ризиків стосовно кредитних портфелів українських банків є недосконалий технологічний механізм організації процесу кредитування, що виходить із проблем аналітичної роботи та оцінювання кредитоспроможності позичальника. Згадані процеси зачасти носять формальний характер, а системи показників, які використовуються, не повно та недостатньою мірою аналізуються такі аспекти кредитування.

З метою удосконалення процесу організації кредитного механізму, ми провели дослідження на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне. Результати дослідження з удосконалення процесу кредитування в рамках кредитного портфелю ми оформили у вигляді алгоритму, який базується на моніторингу процесу здійснення кредитних операцій (рис. 3.2).

Рис. 3.3. Алгоритм процесу кредитування для удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля, сформований на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне [44].

Виходячи із сформованого алгоритму процесу кредитування для удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля, представленого на рисунку 3.3, можна зробити висновок, що функція контролю є основною та повинна бути здійснена на кожному окремому етапі процесу кредитування. Постійний регулярний моніторинг стану проведених банківських кредитних операцій, повинен комбінуватися із систематичним аналізом ступеня якості кредитного портфеля.

Варто зазначити, що в українській практиці оцінювання та аналізу головних методів керування та стабілізації кредитних ризиків, основним чином вирізняють основні три методи, а саме: диверсифікація, формування банківських резервів та лімітування. Враховуючи те, що формування банківських резервів кредитування

позиціонує себе як обов'язковий і необхідний інструмент керування кредитними ризиками, то інші два методи в основному розглядаються з погляду їхнього застосування чи навпаки не застосування стосовно розроблених і обраних стратегій, цілей та пріоритетів, які визначають для себе окремі банківські установи. Згадані три методи вітчизняного управління ризиками кредитного портфеля банку також потребують удосконалення і реформування, відповідно до вимог не лише їхніх клієнтів, а й світової економіки загалом.

Таким чином, розглядаючи інструмент лімітування на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне, варто відзначити, що даний засіб управління кредитними ризиками повинен ґрунтуватись на певних принципах, поданих у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Характеристика основних принципів удосконалення засобу лімітування кредитних ризиків

Принципи удосконалення	Характеристика
Охоплення усіх видів банківської діяльності	Для проведення ясного та ефективного процесу лімітування ризиків кредитного портфелю банку, є надзвичайно важливим охоплення усіх видів банківської активності, що в основному пов'язано із статусом відкриття ризикових кредитних позицій.
Уніфікація усіх потенційних втрат під час процесу розрахунку лімітів	Встановлення лімітів повинне проводитись відповідно до внутрішнього рейтингування кредитів конкретних позичальників або їхніх груп.
Заборона перегляду лімітів на запити клієнтів	Важливим є введення механізму лімітування кредитних ризиків під повну компетенцію банку, оскільки клієнти не є абсолютно об'єктивними у даному процесі.
Базування встановлених лімітів на проведенні загального аналізу кредитоспроможності позичальників	Ліміти повинні бути прийняті і впроваджені на основі проведеної оцінки загальної кредитоспроможності усіх клієнтів, враховуючи також ризики дефолту.
Врахування обмежень за кредитними валютами, термінами і забезпеченістю	Банківський кредитний портфель може об'єднувати у собі кредити з різними ознаками та особливостями, які необхідно ретельно досліджувати враховувати для ефективного встановлення доцільних лімітів

Джерело: складено автором

Підсумовуючи принципи удосконалення засобу лімітування кредитних ризиків, наведені у таблиці 3.2, необхідно зазначити, що для підвищення якості та ступеня ефективності механізму лімітування, є необхідною наявність розвинутої системи диференційованих лімітів, яка відповідала б як сучасним особливостям

ринку банківських послуг, так і функціональній структурі самого конкретного банку.

Рис. 3.4 Удосконалення механізму управління кредитним ризиком банку

При вдосконаленні механізму управління кредитним ризиком банк повинен ставити перед собою наступні завдання: мінімізація рівня кредитного ризику, оптимізація доходності кредитної діяльності при мінімальному ризику, мінімізація ймовірності неповернення кредитів. Зниження ризику кредитної діяльності банку та стабільне отримання прибутку здійснюється наступними шляхами та методами, що зображені на рис. 3.4. Механізм управління кредитним ризиком повинен бути успішно поширена у межах банківської установи. Весь персонал, який причетний до стратегії і політики, має чітко розуміти підхід банку

до надання і управління кредитами і має нести відповідальність за впровадження розробленої політики та механізмів.

Для вдосконалення і підвищення ефективності управління ризиками спостережним радам та правлінням банків варто вжити низку заходів [52]:

- забезпечити постійний моніторинг та оцінку ризиків;
- запобігти ухваленню неконтрольованих і нерегламентованих рішень, пов'язаних із банківськими ризиками;
- забезпечити своєчасне формування резервів на покриття ризиків під активні операції; — забезпечити створення в банку ефективної системи збереження, обміну та використання інформації стосовно функціонування управління ризиками;
- запровадити проведення регулярної оцінки фінансового стану банку з метою забезпечення своєчасного реагування відповідно до даних системи моніторингу; — забезпечити зниження ризиків, що виникають у банку з метою посилення захисту інтересів акціонерів та вкладників, що сприятиме збільшенню обсягу акціонерного капіталу та депозитів;
- впровадити систему нагляду за відділеннями банку з метою підвищення ефективності їхньої діяльності;
- забезпечити використання досвіду кращих закордонних та вітчизняних банків з управління ризиками, що забезпечить прийняття більш ефективних рішень.

Процес управління ризиками банку повинен включати наступні етапи: аналіз ризику, вибір методів управління ризиком, реалізація вибраних методів та оцінка результатів. На етапі аналізу ризику здійснюється збір та обробка даних щодо ризикової ситуації. Розрізняють два взаємно доповнюючі види аналізу ризику: якісний і кількісний. Якісний аналіз включає виявлення можливих видів ризику та факторів, які чинять вплив на результати прийнятих рішень та виконуваних робіт. За допомогою кількісного аналізу визначають розміри ризику. До методів кількісного аналізу ризику належать статистичний, аналітичний, нормативний, аналіз аналогій, аналіз чутливості, оцінки фінансової стійкості,

експертних оцінок та інші. До процесу вдосконалення управління ризиками мають залучатися такі функціональні та структурні підрозділи банку: спостережна рада, правління банку, підрозділи із ризик-менеджменту, бек-офіси та фронт-офіси. Розподіл обов'язків і підпорядкованість підрозділів з управління ризиками повинні бути задокументовані та доведені до відома виконавців таким чином, щоб весь персонал банку повністю розумів свої функції, обов'язки та повноваження, свою роль в організації і процесі здійснення управління ризиками, а також свою підзвітність. Для координування роботи всіх підрозділів з управління ризиками банку необхідно розробити посадові інструкції, внутрішньобанківські положення про організацію ризик-менеджменту та розподіл функціональних обов'язків усіх підрозділів банківської установи. Регламентні документи колегіальних, функціональних та територіальних підрозділів, ліміти та повноваження необхідно розробляти та доводити до виконання відповідно до практики корпоративного управління в банку.

Запровадження стандартів банківського регулювання та нагляду є однією з найбільш гострих тем, яка знайшла відображення в офіційних документах ЄС [61,62], Банку міжнародних розрахунків і Базельського комітету з банківського нагляду [53-60], Європейського центрального банку, Ради з фінансової стабільності, Національного банку України, а також численних публікаціях зарубіжних та вітчизняних вчених.

Світова фінансова криза виявила недоліки в існуючих системах фінансового регулювання, що спричинило необхідність вдосконалення принципів регулювання діяльності банків. Запровадження Базельських вимог потребує вдосконалення ризик-менеджменту, гнучкості регулювання капіталу, запровадження інновацій з метою розробки надійних системи управління ризиками та підвищення міжнародної конкурентоспроможності банківської системи. Гармонізація регуляторних положень в країнах з нестійкими економіками базується на відповідності Базовим принципам ефективного банківського нагляду [53], посиленні вимог до капіталу банків і вдосконаленні методів оцінки системних ризиків, які знайшли відображення в документах ЄС:

Capital Requirements Regulation & Capital Requirements Directive IV (CRR/CRD IV) [61, 62].

На наш погляд, передумовами формування ефективної регуляторної основи в Україні є:

1. Відповідність базовим принципам фінансового регулювання та нагляду згідно вимог Базельського комітету та міжнародних нормоутворюючих установ.

2. Адекватність використовуваних інструментів для здійснення циклу нагляду на макро- та мікрорівнях.

3. Наявність структури органів з відповідними мандатами для запровадження циклу нагляду на безперервній основі. Основними завданнями запровадження Базельських стандартів банківського нагляду в Україні є такі:

- підвищення стійкості фінансової системи до впливу агрегованих шоків шляхом створення буферів для абсорбування цього впливу;
- обмеження поширення системного ризику в часі з метою послаблення проциклічних зв'язків;
- контроль поширення уразливості всередині фінансової системи, що виникає через взаємопов'язаність фінансових посередників, ринків і окремих секторів.

Отже, з огляду на наведені проблемні аспекти існуючого механізму формування кредитних резервів відділення Ощадбанку у смт. Рокитне, можна стверджувати, що їх вирішення полягає у підвищенні якості оцінювання банківських ризиків кредитування у відносинах з клієнтами і утвердженні жорсткіших вимог щодо формування резервів на етапі економічної нестабільності усієї країни.

Стосовно такого інструменту мінімізації ризиків банківського кредитного портфеля, як диверсифікація, то варто зазначити, що даний інструмент не має можливості повністю усунути усі ризики. Це пов'язано з тим, що на банкову діяльність здійснюють свій вплив також зовнішні чинники, які не стосуються певного вибору об'єктів вкладення ресурсів кредитування, тобто такі, що диверсифікація не має на них впливу. Таким чином, для удосконалення даного

методу мінімізації кредитних ризиків варто застосовувати його у комбінації з іншими засобами управління банківським кредитним портфелем.

Підводячи підсумки дослідження шляхів удосконалення системи управління ризиками кредитного портфеля банку, варто зазначити, що беручи до уваги досвід розвинених країн світу (їх кредитних систем), проаналізувавши наявні проблеми кредитних ризиків на прикладі окремого українського банку, можна зробити висновок, що національна система управління ризиками банківського кредитного портфеля потребує реформування та змін. Необхідним є детальніше вивчення, запровадження системи моніторингу і аналізу функціонування кредитних політик різних банків України з огляду впливу та регулювання кредитних ризиків і, на основі цього, прийняття нових нормативів та рішень.

3.3. Розробка заходів щодо підвищення дохідності кредитного портфеля банку

Основним завданням механізму управління банківським кредитним портфелем являється досягнення максимального рівня його прибутковості, незважаючи на наявні ризики. Для успішної реалізації даної мети, на сьогоdnішньому етапі розвитку банківської системи необхідна розробка спеціальних заходів щодо підвищення дохідності кредитних портфелів різних банків.

Як вже було згадано до цього, на ступінь дохідності банківського кредитного портфеля впливають обсяги портфеля, його структура, рівень відсоткових ставок тощо. Також варто зазначити, що серед основних цілей, спрямованих на забезпечення високого рівня дохідності кредитного портфеля банку, виділяється досягнення високого ступеню прибутковості не лише у поточному періоді, а й у довгостроковому майбутньому.

Перш ніж розглядати конкретні шляхи підвищення прибутковості банківських кредитних портфелів, необхідно звернути увагу на те, що проблема

низького рівня дохідності може залежати як від суб'єктів кредитування, так і від кредитора. Щодо позичальників, варто зазначити, що їх неефективна кредитна діяльність може пояснюватися особистими прорахунками, або ж впливом загальнодержавних факторів, таких як проблемна фіскальна чи грошово-кредитна політика уряду, недостатній розвиток фондового і фінансового ринків, тощо. Проте низький рівень дохідності банківського кредитного портфеля зачасти криється також і в самих кредиторах. Це може проявлятися у неефективному процесі формування кредитного портфелю, що в результаті призводить не лише до низької прибутковості, а й також до одержання значних збитків за простроченими і безнадійними кредитами.

На нашу думку, ефективне методичне забезпечення є найважливішим елементом серед заходів з підвищення рівня прибутковості банківського кредитного портфеля. Причиною цього є те, що згадане методичне забезпечення робить можливим управління не лише рівнем дохідності та ризикованості, а й також дає змогу прогнозувати появу потенційних кредитних ризиків і вживати заходи щодо їх мінімізації. Ефективне планування кредитної політики забезпечує також встановлення раціональних територіально-галузових пріоритетів у процесі створення і реалізації кредитного портфеля, враховуючи національні й світові тенденції розвитку та можливості подальшого вдосконалення.

Важливим інструментом підвищення рівня дохідності кредитного портфеля є активізація процесу його моделювання. Даний механізм являє собою етап управління прибутковістю, в рамках якого саме й формуються передумови й подальші можливості мінімізації ризиків кредитування. За рахунок моделювання функціонування банківського кредитного портфеля визначаються так важливі параметри як: рівень невизначеності майбутніх процесів, термін кредитування, зміна вартості позичкового капіталу з часом, величина ризикового капіталу, вимоги до позичальника тощо.

Варто зазначити, що з метою досягнення високого рівня прибутковості банківського кредитного портфеля, в основі сучасних методів організації його функціонування повинна лежати якісна аналітична діяльність, спрямована на

усунення кредитних ризиків. Серед необхідних умов реалізації згаданої аналітичної діяльності можна виділити такі:

- видача кредитів лише у межах наявного банківського позичкового капіталу;
- договірна основа вирішення усіх аспектів кредитування;
- комерційні засади формування кредитних відносин;
- дотримання банком усіх встановлених урядом нормативів.

Характеризуючи особливості і важливість ефективної банківської аналітичної діяльності у сфері підвищення рівня прибутковості кредитування та формування високого ступеня дохідності кредитного портфеля, необхідно також звернути увагу на те, що дана прогностична діяльність повинна охоплювати велику кількість аспектів, а саме:

- постійний аналіз платоспроможності клієнта, чи групи клієнтів, протягом всього процесу кредитування;
- аналіз грошового потоку позичальника за рахунок порівняння обсягів надходження і відпливу його коштів протягом певного терміну;
- аналіз можливості застосування процесу диверсифікації усього кредитного портфеля відповідно до таких критеріїв: обсягів, термінів, галузевої належності клієнтів, їх фінансового стану тощо.

Дослідивши світовий досвід щодо розробки заходів з підвищення дохідності кредитного портфеля банку, ми дійшли висновку, що сучасний процес формування та реалізації відносин кредитування повинен повністю керуватись індивідуальним підходом до кожної окремої кредитної операції. Також варто зазначити, що у зв'язку із активним функціонуванням ринкових відносин, різностороння характеристика клієнта та оцінка економічної кон'юнктури виходять на перший план. Мається на увазі те, що операції з кредитування повинні насамперед здійснюватися стосовно тих позичальників, які є найбільш суспільно корисними. Згадану суспільну зацікавленість на практиці банки можуть виявити шляхом аналізу динаміки ринкового попиту. Таке дослідження повинне

здійснювати найбільший вплив на банківську установу у процесі прийняття фінансово-кредитних рішень. Необхідно також зазначити те, що безпосереднім індикатором ризикованості кредитних операції є цілі кредитування. Таким чином, банки повинні уникати тих заходів позичальника, що характеризуються високим рівнем ризику. В основному такими сумнівними операціями для кредитування є: покриття витрат господарської діяльності клієнта та збитків, які не передбачаються його статусом.

Отже, підводячи підсумок, варто зазначити, що підвищення рівня дохідності банківського кредитного портфелю може здійснюватися за допомогою таких заходів:

1. Впровадження еластичної системи застосування правил щодо необхідного резервування грошових коштів відносно термінів їхнього залучення.
2. Реформування системи регулювання банківських ризиків, удосконалення її шляхом впровадження постійного аналізу платоспроможності позичальника, оцінки кредитної вартості, лімітування і страхування позичок, оперативного стягнення кредитної заборгованості.
3. Застосування методів очищення банківських балансів від безнадійних і сумнівних кредитних операцій, а також від нарахованих за ними відсотків.
4. Внесення змін до процесу ціноутворення міжбанківських ресурсів кредитування, з метою його удосконалення.
5. Розробка механізму прогнозування та моделювання банківських кредитних портфелів.
6. Дотримання реального рівня облікової ставки, вставленого НБУ під час здійснення операцій з кредитування.
7. Підвищення ліквідності банківських активів за рахунок застосування ефективного механізму гарантування вкладень.
8. Моніторинг відповідності термінів повернення активів та кредитних зобов'язань.
9. Реформування механізму списання безнадійних кредитних заборгованостей з метою його спрощення.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного наукового дослідження варто виділити такі висновки:

1. Банківський кредитний портфель об'єднує та систематизує у собі основну мету механізму кредитування і являє собою узагальнення результатів процесу надання кредитів. Кредитний портфель банків складають усі гроші, видані банком під відсотки фізичним або юридичним особам. Відповідно до мети банківського кредитування розрізняють декілька видів кредитних портфелів, а саме: портфель доходу, портфель ризику та збалансований портфель. Під час класифікації кредитних портфелів банку, також виділяють валовий кредитний портфель та «чистий» портфель. Головна мета ефективного процесу організації банківського кредитного портфеля полягає у зменшенні кредитних ризиків або повного їх виключення. Якість кредитного портфеля являє собою таку властивість, що буде здатна максимізувати ліквідність та прибутковість за допустимого рівня кредитного ризику.

2. Серед факторів, які здійснюють вплив на загальне формування банківського кредитного портфеля, виділяють: специфіку сектору ринку, що обслуговується даним банком, розміри банку, кваліфікацію та досвід банківського персоналу та банківську кредитну політику. Також ризики і дохідність кредитного портфеля обумовлюється факторами, які залежать як від сторони клієнта (реципієнта), так і на стороні банку (кредитора). Доцільно також виділити критерії диференціації факторів, які впливають на виникнення ризиків відповідно до їх сфери виникнення та рівня впливу (зовнішні/макроекономічні фактори та внутрішні/мікроекономічні). У свою чергу, дохідність банківського кредитного портфеля визначається виходячи із ефективності усіх окремих кредитних інструментів в ньому.

3. В межах банківської кредитної політики виділяють ряд показників за якими характеризують та проводять аналіз як оптимальності функціонування кредитного портфеля банку, так і загалом результативність кредитної діяльності.

Для більш детальної характеристики згаданих показників ми виділили три їхні групи, а саме: показники оцінки якості кредитного портфеля з точки зору ризиків, показники оцінки ступеня захищеності кредитного портфеля від можливих втрат та коефіцієнти аналізу кредитного портфеля та загальні показники ефективності, які характеризують усю кредитну діяльність банку загалом. Основними методами управління кредитним ризиком є: диференціація клієнтів, диверсифікація кредитних надходжень, встановлення лімітів ризиків, їх хеджування та розподіл.

4. На сучасному етапі розвитку банківської системи України, можна спостерігати серйозні негативні тенденції у розвитку її фінансового стану. Станом на 2018 рік українська банківська система досі лишається нестабільною і слабкою. Частка кредитного портфеля банків відносно активів збільшується, проте його фактичний обсяг зменшується, причиною чого є зниження якості кредитного портфеля.

5. Провівши аналіз дохідності кредитного портфеля на прикладі відділення Ощадбанку у смт. Рокитне, можна зробити висновок, що дане поняття є досить широким та охоплює в собі велику кількість різних аспектів і показників. Рокитнівський Ощадбанк показав високі результати у показниках прибутковості кредитного портфеля та диверсифіковану структуру кредитних пропозицій та відсоткових ставок, проте з іншого боку у кредитній діяльності даного банку спостерігаються негативні тенденції до зниження ліквідності і рентабельності активів кредитного портфеля.

6. Проаналізувавши результати оцінки якості кредитного портфеля з точки зору ризикованості, можна стверджувати, що відділенню Ощадбанку у смт. Рокитне є необхідним проведення обережної кредитної політики. Важливим є ретельний підхід до оцінювання платоспроможності позичальників на стадії видачі кредитів. Також необхідно звернути увагу на цільову реалізацію вданих кредитів та на моніторинг діяльності позичальників для своєчасного виявлення негараздів та запобігання потенційних фінансових втрат за кредитами.

7. Організаційна структура кредитної системи різних країн світу відрізняється своєю різноманітністю. Згідно з підходами зарубіжних теорій, фундаментом різних системи регулювання кредитної діяльності є наявність функціонуючої стратегії управління кредитними портфелями, розробленої керівництвом банку, та впровадження механізмів її практичної реалізації. Світове управління кредитними портфелями банків спирається на систему моніторингу, детального регулярного спостереження, рейтингового оцінювання та встановлення лімітів, що забезпечує іноземним банкам більшу ефективність та надійність у власних кредитних зобов'язаннях. Така практика необхідна і Українським банкам, що спричиняє досить сильну потребу в реформуванні кредитної сфери за прикладом західних країн.

8. Беручи до уваги досвід розвинених країн світу (їх кредитних систем), проаналізувавши наявні проблеми кредитних ризиків на прикладі окремого українського банку, можна зробити висновок, що національна система управління ризиками банківського кредитного портфеля потребує реформування та змін. Необхідним є детальніше вивчення, запровадження системи моніторингу і аналізу функціонування кредитних політик різних банків України з огляду впливу та регулювання кредитних ризиків і, на основі цього, прийняття нових нормативів та рішень.

9. Підвищення рівня доходності банківського кредитного портфелю може здійснюватися за допомогою таких заходів: впровадження еластичної системи застосування правил щодо необхідного резервування грошових коштів відносно термінів їхнього залучення, реформування системи регулювання банківських ризиків, удосконалення її шляхом впровадження постійного аналізу платоспроможності позичальника, оцінки кредитної вартості, лімітування і страхування позичок, оперативного стягнення кредитної заборгованості, застосування методів очищення банківських балансів від безнадійних і сумнівних кредитних операцій, а також від нарахованих за ними відсотків, внесення змін до процесу ціноутворення міжбанківських ресурсів кредитування, з метою його удосконалення, розробка механізму прогнозування та моделювання

банківських кредитних портфелів, дотримання реального рівня облікової ставки, вставленого НБУ під час здійснення операцій з кредитування, підвищення ліквідності банківських активів за рахунок застосування ефективного механізму гарантування вкладень, моніторинг відповідності термінів повернення активів та кредитних зобов'язань, реформування механізму списання безнадійних кредитних заборгованостей з метою його спрощення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко. – Київ: КНЕУ, 2004. – 599 с. – (ISBN 966–574–567–0).
2. Романівна О. О. Якість кредитного портфеля і фінансова стійкість комерційного банку : дип. магістра ек. наук : 8.03050802 / Романівна О. О. – Тернопіль, 2013. – 105 с.
3. Литовченко О. Ю. Сутність кредитного портфеля банку, його функції та склад [Електронний ресурс] / О. Ю. Литовченко, І. О. Глущенко // Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics/1_1_96431.doc.htm.
4. Лаврушин О.И. Банковское дело / О.И. Лаврушин. – М.: Банковский и биржевой научно-консультативный центр, 2013. – 365 с.
5. Андреева К. К. Аналіз кредитного портфеля комерційного банку / К. К. Андреева, Н. Л. Стасюк. // Вінницький національний технічний університет. – 2015.
6. Офіційний ресурс Асоціації Українських Банків [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://aub.org.ua>.
7. Офіційний ресурс Національного банку України [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.
8. Все о кредитном портфеле банка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://moneymen.ru/articles/kredit-portfel/>.
9. Ковалев П. П. Банковский риск-менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 2013. – 304 с.
10. Максютон А. А. Банковский менеджмент. – Издательство Альфа-Пресс, 2013. – 444 с.

11. Фактори кредитного ризику [Електронний ресурс]//Санкт-Петербурзький державний економічний університет – Режим доступу до ресурсу: <https://studfiles.net/preview/2804812>
12. Вовк В. Я. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на кредитну активність банків / В. Я. Вовк, К. Б. Латунова. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – №16. – С. 185–190.
13. Чапцова М. А. Кредитний портфель банку: сутність, класифікація і принципи / М. А. Чапцова. // ТНЕУ. – 2012. – №32. – С. 11–16.
14. Грюнинг Х. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 304 с.
15. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
16. Онищенко В. О. Методи управління кредитним портфелем банку / В. О. Онищенко, Н. І. Волкова // Економіка і регіон. – 2014. – №5. – С. 3–9.
17. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. // К.: Знання, 2008. — 463 с. – (ISBN 978-966-346-402-2)
18. Мілай А. О. Кредитно-розрахункові операції / А. О. Мілай. – Київ: МАУП, 2004. – 204 с. – (ISBN 966-608-483-X).
19. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
20. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко // К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
21. Аналіз якості кредитного портфеля з погляду ризику [Електронний ресурс] // Аналіз банківської діяльності. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/59/4139.html>.
22. Кваленко О. В. Аналіз кредитних операцій [Електронний ресурс] / О. В. Кваленко // Банківські операції. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://readbookz.net/book/151/4282.html>.

23. Шульженко Г.М. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків / Г.М. Шульженко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 36. – С. 311–318.
24. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
25. Офіційний сайт інформаційного агентства «Уніан». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economics.unian.net>.
26. Житар М. О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України / М. О. Житар. // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017. – №1. – С. 94–105.
27. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aub.org.ua>
28. Малахова О. Л. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України / О. Л. Малахова, С. В. Тетюк. // Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. – 2014. – №1. – С. 275–284.
29. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.
30. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
31. Сидоренко В. А. Кредитна діяльність вітчизняних банків у сучасних умовах / В. А. Сидоренко. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – №22. – С. 246–251.
32. Гатаулліна Е. І. Аналіз показників діяльності комерційних банків в Україні / Е. І. Гатаулліна, Л. М. Маршук. // Економіка і суспільство. – 2017. – №12. – С. 515–521.

33. Банківська статистика [Електронний ресурс] // Bankografo. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka>.
34. Офіційний ресурс Ощадбанку [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oschadbank.ua/ua/>.
35. Офіційний ресурс банківської статистики України [Електронний ресурс] // Bankografo+. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.plus.bankografo.com/index.html>.
36. Офіційний ресурс Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
37. Окашев С. К. Мировой опыт управления ссудным портфелем [Електронний ресурс] / С. К. Окашев // Вестник КазЭУ. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://articlekz.com/article/13934>.
38. Чичуленков Д. А. Особенности управления портфелем банковских активов // Финансы и кредит. – №12(348). – С. 41–46.
39. Лаврушин О.И. Банковское дело: учебник. – М.: КНОРУС, 2006. – 768
40. Кредитна політика банку - Банківська справа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://8ref.com/3/referat_31204.html.
41. Bank Rating System [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.fedpartnership.gov/bank-life-cycle/topic-index/bank-rating-system>.
42. Воеводская П. О. Зарубежный опыт оценки банковских рисков / П. О. Воеводская. // Экономические науки: Финансы, денежное обращение и кредит. – 2016. – №7. – С. 93–96.
43. Гармидаров П. П. Удосконалення системи управління ризиками в банках / П. П. Гармидаров. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2004. – №9. – С. 297–301.
44. Логойда О. В. Вдосконалення системи управління кредитним ризиком банку [Електронний ресурс] / О.В. Логойда .Режим доступу до ресурсу:http://www.rusnauka.com/41_FPN_2015/Economics/1_201807.doc.htm.

45. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем / Ю.Бугель // Галицький економічний вісник. – 2010. – №2(27). – с.157–163
46. Аржевитин С.М. Риски банковской системы // Финансовые риски. – № 4 (24). – 2000. – С. 69–71.
47. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 320 с
48. Раєвський К., Раєвська Т. Методологічні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000. – 112 с.
49. Савчук С. Система управління кредитними ризиками у багатофілійному банку // Вісник НБУ. – 2001. – № 2. – С. 44–46.
50. Сеньковська О. С. Аналіз кредитного портфеля банку та шляхи його покращення / О. С. Сеньковська, Х. Б. Воробець, А. М. Лаговський. // Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. – 2014. – №1. – С. 189–198.
51. Волкова Н. І. Модель оцінювання ризику кредитного портфеля банку
Режим доступу до ресурсу:file:///C:/Users/Admin/Downloads/econrig_2015_1_4.pdf
- 52.Бородюк О.В. Як удосконалити управління банківськими ризиками [Текст] / О.В. Бородюк // Незалежний аудитор. — 2014. — №9 (32). — С. 96—107.
- 53.Core Principles for Effective Banking Supervision. Bank for International Settlements. 2012. [on-line]: <http://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf>.
- 54.International Convergence of Capital Measurement and Capital Standard. A Revised Framework. Updated November 2005: Basel Committee on Banking Supervision, 2005. [on-line]: <http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>.
- 55.Enhancements to the Basel II framework. Basel Committee on Banking Supervision, July 2009. [on-line]: www.bis.org/publ/bcbs157.htm
- 56.Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems. December 2010 (rev June 2011): Basel Committee on Banking Supervision, 2010. [on-line]: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>

57. Global Systemically Important Banks: Updated Assessment Methodology and the Higher Loss Absorbency Requirement. July 2013: Basel Committee on Banking Supervision, 2013. [on-line]: <http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.
58. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and Liquidity Risk Monitoring Tools. January 2013: Basel Committee on Banking Supervision, 2013. [on-line]: <http://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>
59. Basel III: The Net Stable Funding Ratio. Basel Committee on Banking Supervision, October 2014. [on-line]: www.bis.org/bcbs/publ/d295.htm
60. Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements. Basel Committee on Banking Supervision, January 2014. [on-line]: www.bis.org/publ/bcbs270.htm
61. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012. [on-line]: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.176.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2013:176:TOC
62. Directive of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC // Official Journal, L 176: 338-436. [on-line]: http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.176.01.0338.01.ENG&toc=OJ:L:2013:176:TOC

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи вчених-економістів до трактування поняття «кредитний портфель банку»

Вчений	Трактування поняття
Герасимович А. М.	– це сукупність усіх позик наданих банком, які включають в себе агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі і прострочених, пролонгованих та сумнівних до повернення, з метою отримання прибутку.
Романівна О. О.	– найважливіша складова банківської діяльності, яка дає дохід та яка базується на прийнятій банком системі управління кредитуванням.
Литовченко О. Ю., Глушченко І. О.	– являє собою сукупність залишків заборгованостей за кредитними продуктами комерційного банку, структуровану з урахуванням ступеня ризику, рівня прибутковості і ліквідності з метою забезпечення реалізації стратегії і тактики кредитної політики.
Голуб В. М.	– важливий інструмент управління кредитною діяльністю комерційного банку, що має спрямовувати його стратегічну політику і поточну діяльність на виконання завдань державної кредитної політики
Лаврушин І. О.	– це сукупність виданих позик, які класифікуються на основі критеріїв, пов'язаних з різними чинниками кредитного ризику або способами захисту від нього.
Андрєєва К. К., Стасюк Н. Л.	– сукупність всіх кредитів чи позик, виданих банком з метою одержання доходу, управління якими дає змогу балансувати та стримувати ризики кредитування, контролювати ризики притаманні тим чи іншим ринкам, клієнтам, позиковим інструментам, кредитам та умовам діяльності.
Асоціація українських банків (АУБ)	– сукупність кредитів як фізичним особам, так і іншим комерційним структурам, виданих усіма банками за певний місячний період.

Джерело: складено автором за [1-6].

Додаток Б

Фінансова звітність відділення Ощадбанку у смт. Рокитне за 2015-2017 роки, тис. грн

	2015	2016	2017
Активи			
Грошові кошти та еквіваленти	35 443	35 222	27 346
Торгові цінні папери	5 300	5 300	5 300
Цінні папери в портфелі банку на продаж	219 012	222 785	222 936
Цінні папери в портфелі банку до погашення	0	0	0
Кошти в інших банках	13 027	23 665	29 324
Резерви під кредитні ризики	36 006	36 847	32 971
Кредити	330 875	341 344	433 816
Кредити юридичних осіб	222 777	230 525	278 431
Кредити юридичних осіб, в іноземній валюті	106 840	109 446	152 521
Кредити фізичних осіб	655	603	2 114
Кредити фізичних осіб, в іноземній валюті	603	770	750
Пасиви			
Кошти банків	168 261	195 474	192 832
Депозити юридичних осіб	92 471	61 049	37 255
Депозити фізичних осіб	89 433	95 720	114 142
Емітовані боргові цінні папери	0	0	0
Резерви за зобов'язаннями	0	1 500	0
Субординований борг	81 188	67 296	66 034
Зобов'язання	459 132	447 863	403 289
Власний капітал	69 535	71 173	68 321

Продовження дод. Б

Фінрезультати, з поч. року			
Процентні доходи	25 726	30 450	16 565
Процентні витрати	-15 798	-32 660	-13 332
Чистий процентний дохід	17 790	-7 767	5 071
Комісійні доходи	3 432	168	4 399
Комісійні витрати	-535	-10	-6
Прибуток/ (збиток)	249	12 668	16 821
Капіталізація, %			
Власний капітал / Активи	13,2	13,4	16,5
Статутний капітал / Активи	6,9	6,8	17,4
Фондування, %			
Поточні депозити /Депозити	61,1	36,9	37,5
Депозити фізосіб/ Зобов'язання	19,6	20,8	21,1
Кредити/Депозити	87,9	123,8	8,7
Коеф. резервування кредитів	2,9	15,9	12,0

Джерело: [35;36].